

Metodički pristupi književnome djelu Edgara Allana Poea

Srčnik, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:484274>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Diplomski studij Engleskoga jezika i književnosti i Hrvatskoga jezika i
književnosti

Matea Srčnik

Metodički pristupi književnome djelu Edgara Allana Poea

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Jakov Sabljic

Osijek, lipanj 2014.

Sažetak

Ovaj rad nudi kratak uvid u život i djelo Edgara Allana Poea te njegovu zastupljenost u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti. Edgar Allan Poe bio je tragična figura svoga vremena, a bijedu postojanja pretočio je u svoj opus. Jad koji ga kroz život prati očitava se u svim njegovim ostvarajima pa tako i u *Gavranu* i *Crnome mačku*, trenutačno jedinim njegovim djelima koja se obrađuju u obaveznoj nastavi drugoga razreda srednje škole. Pregled tih dvaju djela donosi se u kontekstu metodičke literature te školskih čitanki. Autorica ovoga rada opisuje i nekoliko školskih sati iz nastavne prakse na temelju kojih se predstavljaju aktualni metodički pristupi *Gavranu* i *Crnome mačku*, a osim toga donosi i nove prijedloge obrade poeme *Annabel Lee* i kratke priče *Krabulja Crvene Smrti* te predlaže novi pristup *Crnome mačku*, koji bi inovirao nastavu književnosti i učenike potaknuo na kreativno stvaralaštvo.

Ključne riječi: Edgar Allan Poe, *Gavran*, *Crni mačak*, metodika, nastava, učenik

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. ŽIVOT I DJELO EDGARA ALLANA POEA.....	5
3. POEMA ALLANA POEA U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA.....	8
3.1. Poema	8
3.2. Metodički pristup lirskoj pjesmi.....	8
3.3. Poema Edgara Allana Poea u nastavnim programima Hrvatskoga jezika.....	9
3.4. <i>Gavran</i> u metodičkoj literaturi.....	10
3.5. <i>Gavran</i> u čitankama.....	12
3.6. Nastavne obrade <i>Gavrana</i>	17
3.7. Prijedlog nastavnoga sata obrade <i>Annabel Lee</i>	21
4. NOVELA EDGARA ALLANA POEA U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA.....	25
4.1. Novela.....	25
4.2. Metodički pristup pripovjednoj prozi (noveli).....	25
4.3. Novela Edgara Allana Poea u nastavnim programima Hrvatskoga jezika.....	27
4.4. <i>Crni mačak</i> u metodičkoj literaturi.....	27
4.5. <i>Crni mačak</i> u čitankama.....	30
4.6. Nastavna obrada <i>Crnoga mačka</i>	33
4.7. Prijedlog novoga metodičkoga pristupa <i>Crnome mačku</i>	38
4.7.1. Lažljivi pripovjedač <i>Crnoga mačka</i>	38
4.7.2. <i>Crni mačak</i> u stvaralačkoj nastavi.....	40
4.8. Prijedlog nastavne obrade <i>Krabulje Crvene Smrti</i>	44
5. ZAKLJUČAK.....	47
6. POPIS LITERATURE I DRUGI IZVORI.....	48

1. UVOD

Ovaj se rad bavi književnim djelom Edgara Allana Poea, a poglavito njegovom metodičkom obradom u nastavi Hrvatskoga jezika u srednjoj školi. U prvom se poglavlju donosi pregled piščeva kratka života i događaja koji su utjecali na njegovo književno stvaralaštvo i koji se u analizama redovito povezuju s obrađivanim djelima.

Drugo je poglavlje usmjereno na obradu poeme Edgara Allana Poea. U kratkim se crtama donosi pojmovno objašnjenje poeme te metodička obrada lirske pjesme koja se može primijeniti na poemu. Slijedi pregled zastupljenosti Poeovih poema u nastavnim programima Hrvatskoga jezika, nakon čega se donosi njihov pregled u metodičkoj literaturi te u čitankama za srednje škole. Opisuju se također dva školska sata analize poeme *Gavran* te se predlaže nastavna obrada poeme *Annabel Lee* u interpretacijsko-analitičkome sustavu s osobinama stvaralačkoga rada.

Treće je poglavlje usmjereno na prozu Edgara Allana Poea, odnosno na njegovu novelu pa se tako predstavlja pojam novele i metodički pristupi noveli. Nakon pregleda zastupljenosti Poeovih novela u nastavnim programima slijedi pregled njihove obrade u metodičkoj literaturi i čitankama. U nastavku se objašnjava postojeća nastavna obrada novele *Crni mačak*, predlaže se novi pristup toj noveli, a donosi se i prijedlog nastavne obrade novele *Krabulja Crvene Smrti* u korelacijsko-integracijskome sustavu.

Posljednja poglavlja sastoje se od zaključka i popisa literature. Zaključak je sinteza cijeloga rada te je u njemu sadržan osvrt na važnost Poeove književne ostavštine u nastavi.

2. ŽIVOT I DJELO EDGARA ALLANA POEA

Edgar Allan Poe rođen je 1809. u Bostonu kao sin putujućih glumaca Davida i Elizabeth Poe. Nedugo nakon njegova rođenja otac je napustio obitelj ostavivši za sobom bolesnu ženu i troje malene djece. Osiromašena Elizabeth prihvaćala je sve uloge koje su se nudile kako bi ih prehranila, no samo nekoliko mjeseci nakon Davidova odlaska umrla je od tuberkuloze¹. Trauma izazvana majčinom smrću nastavila se kada su razdvojili djecu – svatko je otišao živjeti s drugom obitelji pa su tako Edgara prihvatili imućni richmondski trgovac John Allan i njegova žena Frances.

Frances je Edgara štitila od muževa bijesa i pružila mu ljubav i toplinu koju njegova majka nije mogla. Poe se 1826. upisao na program novootvorenoga fakulteta na sveučilištu u Virginiji, no John ga je prisilio da se ispiše nakon što mu je odbio platiti kockarske dugove koji su se gomilali tijekom godine. Bio je primoran vratiti se u Richmond i raditi u Allanovoj trgovačkoj tvrtki, no taj je posao prezirao te je uskoro pobjegao u Boston gdje se prijavio u vojnu službu i tamo proveo dvije godine². Tijekom službe ostao je u kontaktu s Frances, koja je pokušala ublažiti muževu narav prije nego što je umrla od tuberkuloze. Allan se smilio Poeu i pomogao mu da napusti vojnu karijeru i upiše novi fakultet, no nikada mu nije pružio svesrdnu potporu – iako je stvarao obiteljski privid, nije ga legalno posvojio i učinio nasljednikom, a tijekom obaju studija zaniijekao mu je financijsku pomoć. Poe bi prešao preko hladnoće koju je udomitelj prema njemu iskazivao, no zamjerao mu je izvanbračne veze i djecu kojima je vrijeđao Frances za njezina života, što je među njima stvorilo nepremostiv jaz i nebrojene svađe. Da su sve veze među njima pukle, pokazuje i Allanova oporuka u kojoj se Poe ni ne spominje, a dio nasljedstva dobili su nezakoniti blizanci rođeni samo godinu dana nakon Francesine smrti³. Uslijed toga Poe ostaje bez ikakve financijske pomoći te se mora osloniti na vlastite spisateljske sposobnosti kako bi preživio.

Tada je već neko vrijeme bio dijelom siromašnoga baltimorskoga domaćinstva svoje tetke Marije Poe Clemm, koja ga je voljela i, iako neobrazovana, razumjela njegov genij i neizmjerne podržavala njegovu karijeru pisca te ga ohrabivala da objavljuje svoje radove. U

¹ Dawn B. Sova. *Critical Companion to Edgar Allan Poe: A Literary Reference to His Life and Work*. New York: Facts on File, 2007., str. 3.

² Dawn B. Sova. *Critical Companion to Edgar Allan Poe: A Literary Reference to His Life and Work*. New York: Facts on File, 2007., str. 4.

³ Dawn B. Sova. *Critical Companion to Edgar Allan Poe: A Literary Reference to His Life and Work*. New York: Facts on File, 2007., str. 5.

jednom je razdoblju bio iznimno produktivan – pisao je i objavljivao kratke priče, dok je u isto vrijeme radio kao urednik časopisa *Južni književni glasnik* (*Southern Literary Messenger*)⁴.

Dijelom domaćinstva bila je i mlada Poeova sestrična Virginia, kojoj je izjavio ljubav i predložio brak kada je imala samo 12 godina, nakon što se životna situacija Clemmovih pogoršala te se osjećao odgovornim za njihovu sigurnost. Jedan je rođak ponudio Virginiji da odsjedne kod njega i supruge. Međutim, Poe se žestoko opirao, gotovo ucjenjivački tvrdeći da će mu buduća žena time *slomiti srce* te su Virginia i Maria odbile tu ponudu. Godine 1836., kada joj je bilo 13, a njemu 27 godina, Poe je u tajnosti oženio sestričnu pred svjedokom koji se zakunio da je djevojka napunila 21 godinu i time izazvao bijes i neodobravanje šire obitelji i poznanika. Bračni su život započeli kada je navršila 16 godina, a Poe se tijekom cijele veze starao za njezino obrazovanje i intelektualni razvoj. Zajednički im život nije bio lak budući da je Virginia patila od tuberkuloze koja joj je ozbiljno narušavala zdravlje i ubrzo ju učinila invalidom. Nakon godina patnje Poeova je mlada žena preminula 1847. godine, ostavivši ga depresivnim zbog mučnih prizora njezina duševno-tjelesnoga propadanja⁵.

Utjecaj njezine patnje očituje se i u Poeovim djelima iz toga razdoblja, posebice onima koja se usredotočavaju na smrt, poput *Eleonore*, *Ligeje* i *Pada kuće Usher*. Poremećenost uma o kojoj govori u svojim kasnijim pismima postala je pokretačka sila pripovjedača *Crnog mačka te Izdajničkog srca*. Slično, iako je moguće da poema *Annabel Lee* zrcali njihov odnos, poema je *Ulalume* ta koju je inspirirala Virginijina smrt i upravo je nju Poe izravno naveo kao posvetu pokojnoj supruzi.

Deset godina njihova braka bilo je najplodonosnije razdoblje Poeova stvaralaštva. Tijekom toga vremena izdao je svoj jedini roman, *Doživljaji Arthura Gordona Pyma* (1838.), zatim *Priče groteske i arabeske* koje su sadržavale čak 25 kratkih priča (1840.), a *Gavran i druge pjesme* svjetlo su dana ugledale 1845., baš kao i *Priče Edgara Allana Poea*. Bračni je život također bio period tijekom kojega je postavio temelje žanru detektivske priče, čiji će model racionalna istražitelja koji dedukcijom rješava probleme kasnije postati uzorom mnogim piscima. Poeov detektiv Auguste Dupin javlja se u *Umorstvima u ulici Morgue* (1841.), *Zagonetnom slučaju Marie Rogêt* (1842./43.) te *Ukradenom pismu* iz 1845.

⁴ *Povijest svjetske književnosti: knjiga 6*. Zagreb: Mladost, 1976., str. 305.

⁵ Dawn B. Sova. *Critical Companion to Edgar Allan Poe: A Literary Reference to His Life and Work*. New York: Facts on File, 2007., str. 7.

Nakon objave *Gavrana* Poe je iskusio slavu i poštovanje te je pohodio književna okupljanja i predavanja, no Virginijina smrt učinila ga je fizički i psihički slabim te se okrenuo piću i počeo rušiti ugled koji je tijekom godina uspio sagraditi. Nakon njegove smrti 1849. godine, Rufus Wilmot Griswold učinio mu je veliku nepravdu posthumno ga ocrnivši. Tijekom života on i Poe bili su suparnici u svakome smislu, no priznavali su međusobni književni genij – Poe je učinio veliku grešku i nakon smrti mu ostavio svoja djela, što je Griswold iskoristio kako bi ga oklevetao, počevši već od osmrtnice u kojoj je pod pseudonimom ustvrdio Poeovu navodnu psihičku bolest te naveo kako će pisac *malo kome nedostajati*⁶. Njegove su tvrdnje dugo smatrane istinitima te su prošla desetljeća prije nego li je Poeov obraz ponovno osvjetlan.

U svome kratkome životu, ispunjenom bijedom, stalnom nesigurnošću i tragedijom, Poe je uspio stvoriti novu simboličku poeziju, izmislio je detektivsku priču i pripovijest strave i užasa te položio temelje teoriji analitičke kritike u SAD-u.⁷ Njegovi simboli nemaju nikakvo moralno ili didaktičko značenje, već ih rabi kako bi prenio raspoloženja i osjećaje zbog čega su ga duboko cijenili francuski simbolisti. Za Poea ljepota *nije kvaliteta, već efekt*, raspoloženje izazvano stanovitim odabirom i redoslijedom riječi. Kao kreativan pisac uspješnije je izražavao svoje ideje u pripovijetkama u koje se one prirodno uklapaju, nego u poemama, gdje ih nastoji svjesno primijeniti.⁸

Smatra ga se jednim od utemeljitelja suvremene književnosti pa iako je od smrti Edgara Allana Poea prošlo već stoljeće i pol, on je u svijetu još uvijek jedan od najčitanijih američkih pisaca. Vrlo je popularan među običnim čitateljima, trajno je utjecao na kritičare i pisce, a svoj je doprinos dao u trima književnim rodovima i time si osigurao stalno mjesto u udžbenicima književnosti. Poe je oduvijek vjerovao da se umjetnost mora istodobno obraćati i razumu i emocijama te je zbog toga smatrao kako umjetničko djelo mora biti pažljivo konstruirana estetska cjelina. Bio je i vrlo savjestan umjetnik pa je punu pažnju pridavao konstrukciji djela i upotrebi riječi. Zbog svoga strastvenog interesa za kreativnu umjetnost i psihološki učinak književnosti, postao je prvi relevantan američki književni kritičar, pokušavajući svojim naporima postaviti jedinstvenu teoriju umjetnosti.⁹

⁶ Dawn B. Sova. *Critical Companion to Edgar Allan Poe: A Literary Reference to His Life and Work*. New York: Facts on File, 2007., str. 9.

⁷ *Povijest svjetske književnosti: knjiga 6*. Zagreb: Mladost, 1976., str. 306.

⁸ *Povijest svjetske književnosti: knjiga 6*. Zagreb: Mladost, 1976., str. 304.

⁹ *Povijest svjetske književnosti: knjiga 6*. Zagreb: Mladost, 1976., str. 304.

3. POEMA EDGARA ALLANA POEA U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

3.1. Poema

Poema (čiji naziv dolazi od latinskoga *poema*, što znači pjesnička tvorevina) je epsko-lirska vrsta pjesničkoga izraza, odnosno nešto kraća stihovana vrsta u kojoj se isprepleću mnogi elementi tipični za lirsku poeziju s elementima koji karakteriziraju epsku poeziju.¹⁰ Sadržava pripovjednu epsku objektivnost uz iznošenje jakih osjećaja i shvaćanja te vrlo često i refleksiju. Kompozicija poeme zasniva se na razvijanju fabule. U poemi se fabularni elementi isprepleću s neposrednim lirskim izričajem, a motivi se povezuju fabularnim vezama te asocijativnim nizanjem karakterističnim za lirsku poeziju.¹¹ Zbog stihovane strukture ritam i zvukovni efekti ključni su za razumijevanje poeme.

Naziv *poema* prilično je neodređen, što omogućuje da se dosta raznorodnih pjesničkih tvorevina označi kao poeme, a to opet pokazuje da tome pojmu najviše odgovaraju pjesničke tvorevine nastale u razdoblju romantizma, u kojemu se nastoje miješati ustaljene književne vrste i razbiti njihovi uobičajeni uzorci.¹²

U suvremenim poemama većinom nema izrazito puno tradicionalne epske tehnike. U njima je događaj koji se opisuje samo povod za izražavanje intenzivnih subjektivnih pjesnikovih osjećaja¹³ One također predstavljaju određen napor da se ostvari književna vrsta koja bi preuzela naslijeđe epske poezije ujedinivši ga s modernim lirskim izrazom.¹⁴

3.2. Metodički pristup lirskoj pjesmi

Budući da u literaturi nema prijedloga obrade poeme, u ovome će se radu donijeti kratak pregled metodičkog pristupa lirskoj pjesmi, po kojemu se u suvremenoj nastavi u pravilu obrađuju i poeme. Lirska se pjesma u praksi najviše obrađuje u metodičkome sustavu školske interpretacije koji slijedi sljedeće faze: doživljajno-spoznajna motivacija, najava teksta i njegova lokalizacija, interpretativno čitanje, emocionalno-intelektualna stanka, objavljivanje doživljaja, interpretacija, sinteza te samostalan rad učenika.

¹⁰ Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1991., str. 199.

¹¹ Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1991., str. 199.

¹² Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1991., str. 199.

¹³ Dubravka Bouša. *Priručnik za interpretaciju književnog djela. Teorija književnosti (lirski, epski, dramski i diskurzivni rod). Teorija pisanja*. Zagreb: Školska knjiga, 2009., str. 82

¹⁴ Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1991., str. 199.

Prema Dragutinu Rosandiću, motivacija bi trebala učenike pripremiti za susret s umjetničkim djelom koji je lirska pjesma, odnosno uspostaviti temelje individualnome doživljaju pjesničkih poruka.¹⁵ Interpretativnim čitanjem (koje se treba odvijati tečno i bez prekidanja) tekst se dovodi u žarište primateljeva svijeta i nudi mu se kao estetski doživljaj, čime se aktiviraju različiti emocionalni procesi koji istog tog primatelja obuzimaju (ili bi barem trebali). Emocionalno-intelektualnom stankom koja slijedi sabiru se osjećaji i sliježu dojmovi, nakon čega slijedi faza o kojoj Rosandić piše na gotovo trideset stranica, donoseći njezina razna ustrojstva, funkcije i polazišta – interpretacija. Najvažnije je zapamtiti da je njezina temeljna svrha spoznavanje književnoumjetničkih značajki teksta¹⁶ na kojoj se temelje svi autorovi zaključci.

Kao moguća polazišta na kojima bi se temeljila interpretacija lirske pjesme Rosandić navodi emocionalno ustrojstvo pjesme, njezine izvantekstovne odrednice, teme i motive. Motivska analiza najviše je zastupljena u toj literaturi, a najčešća je i u suvremenim interpretacijama poezije.¹⁷ Pri takvoj se analizi u obzir uvijek moraju uzeti recepcijske i spoznajne mogućnosti učenika te vrste motiva i njihovo očitovanje u obrađenom djelu. Interpretacija se ostvaruje primjenom različitih metoda i sredstava te će se u ovome radu neke samo ukratko nabrojati: metoda rada na tekstu, usmjereno čitanje, dijaloška metoda, metoda objašnjavanja, postavljanje problemskih pitanja i zadataka itd.¹⁸ Sve te metode potiču na zaključivanje i određivanje teme, ideje i ugođaja djela te potiču literarno mišljenje učenika i dobri su načini za usvajanje nastavne obrade lirskoga djela, a samim time i poeme.

3.3. Poema Edgara Allana Poea u nastavnim programima Hrvatskoga jezika

Djela Edgara Allana Poea obrađuju se samo u drugome razredu srednje škole, a od obveznih stihovanih djela nastavni programi Hrvatskoga jezika navode jedino njegova *Gavrana*. Ovo je djelo u nastavi zastupljeno kao epsko-lirska vrsta, odnosno poema, a niti jedna od Poeovih lirskih pjesama ne spominje se kao obvezno štivo. U programu Hrvatskoga jezika za trogodišnje¹⁹ i četverogodišnje²⁰ strukovne škole te gimnazije²¹ *Gavran* se obrađuje u sklopu književnoga razdoblja predromantizma i romantizma.

¹⁵ Rosandić, Dragutin. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 350.

¹⁶ Rosandić, Dragutin. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 350.

¹⁷ Rosandić, Dragutin. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 369.

¹⁸ Rosandić, Dragutin. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 370.-375.

¹⁹ dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3.pdf, 16.lipnja 2014., str. 26. – 35.

3.4. *Gavran* u metodičkoj literaturi

*Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1-3 za trogodišnje srednje strukovne škole*²² nudi prijedlog obrade *Gavrana* tijekom jednoga nastavnoga sata u drugome razredu srednje škole. Nastavnim se planom trogodišnjih strukovnih škola za obradu ne predlaže ni jedno drugo Poeovo djelo pa je tako taj priručnik, kao i pripadajuća čitanka, usredotočen samo na poemu *Gavran*.

Kao obrazovne zadaće nastavne jedinice autorica prijedloga interpretacije navodi upoznavanje učenika s okultnom i mističnom tematikom koja se proteže Poeovim opusom te skretanje pozornosti na alegoričnost poeme u kojoj gavran predstavlja mračnu silu nadvijenu nad pripovjedačevim umom, onemogućavajući mu bilo kakvo racionalno djelovanje. Lirski, epski i dramski elementi u poemi također su informacije kojima će se obogatiti učeničko znanje, a usmjerit će ih se i na ritmičnost refrena *Nikad više*, koji pojačava napetost i iščekivanje te upravo na tom primjeru učenici mogu doživjeti sažet izraz i zvučnost kojemu poema teži. Isticanjem pesimistične pouke toga djela obuhvaća se više obrazovnih zadaća – nemogućnost pojedinca da se spasi od vlastitih crnih slutnji koje se utjelovljuju u gavranu učenicima daje bolji uvid u autorov život i stvaralaštvo, koji su prožeti boli i nesrećom.²³

Funkcionalne zadaće predložene obrade uključuju razvijanje sposobnosti uočavanja doslovne i alegorijske razine poeme te razvoj sposobnosti zaključivanja, uopćavanja i izražavanja.

U kontekstu odgojnih zadaća obrade autorica predlaže da se učenicima objasni utjecaj osobne tragedije na pojedinca i njegovo poimanje svijeta. Čovjek se u teškome životnome razdoblju može izolirati i poludjeti jer bez kontakta s drugim bićima gubi dodir sa stvarnošću, dok se s druge strane može otvoriti prema društvu i potražiti pomoć kako bi lakše prebrodio nedaće koje su ga zatekle nespremna.

U daljnjem tekstu profesorica, odnosno autorica metodičkoga prijedloga donosi čitatelju objašnjenje udžbeničke jedinice i vlastita iskustva u učionici. Kao motivaciju na samome početku jedinice ona navodi podatke o književnome stvaralaštvu Edgara Allana Poea te

²⁰ dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3-3-3-3.pdf, 16.lipnja 2014., str. 1. – 12. i dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-4-4-3-3.pdf, 16.lipnja 2014., str. 13. – 25.

²¹ dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf, 16.lipnja 2014., str. 151. – 161.

²² Snježana Zrinjanin; Snježana Zbukvić-Ožbolt; Tatjana Cifrak. *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1-3 za trogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003.

²³ Snježana Zrinjanin; Snježana Zbukvić-Ožbolt; Tatjana Cifrak. *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1-3 za trogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 135.

najvažnije značajke njegovih djela. Time osigurava da i prije nego pročitaju *Gavrana*, učenici uz podatke o piscu i trajanju njegova života steknu o njemu određenu sliku te tekstu pristupe sa zanimanjem. Da bi ukratko usustavila nove informacije, profesorica bi učenicima postavila nekoliko pitanja:

1. Koliko dugo je Poe živio?
2. Iznenaduje li vas njegova biografija? (Učenici bi na navedeno pitanje odgovarali uz pomoć uvodne bilješke o piscu koja se nalazi u pripadajućoj čitanci.)
3. Što očekujete od njegovih djela?²⁴

Nakon takvoga uvoda učenicima se najavi poema te ju se lokalizira i stavi u kontekst pišćeva stvaralaštva prije nego ju profesorica interpretativno pročita.

Kako bi pojačala tajanstvenost ili barem djelomično dočarala atmosferu, profesorica navodi da je u nekoliko navrata zamračila razred i pjesmu pročitala tek uz svjetlost svijeće. To je zasigurno učinkovit način da se učenike zainteresira za nastavnu jedinicu jer predstavlja odmak od uobičajene prakse predavanja i interpretiranja književnoga djela. Prema njezinu iskustvu, učenici su najprije bili iznenađeni, ali ubrzo bi utihnuli i sa zanimanjem pratili interpretativno čitanje. Učinak takvoga čitanja bio je bolji nego u razredima u kojima ga je obrađivala na ustaljen način, a učenici su ga pamtili do kraja školovanja.²⁵ Profesorica je ovim postupkom jako dobro prepoznala učeničku averziju prema književnosti, posebice poeziji i njezinim školskim obradama te joj je spretno doskočila razbijajući monotoniju koja često vlada u nastavi književnosti.

Nakon stanke i objave doživljaja, kada se učenici imaju priliku subjektivno osvrnuti na Poeov književni ostvaraj, prema prijedlogu profesorice poema bi se interpretirala slijedom predloženim u udžbeničkoj jedinici:

- razgovor o pjesmi te provjera razumijevanja pjesme
- komentiranje alegorijske razine pjesme
- isticanje stilskih osobitosti poeme
- otkrivanje značajki stiha, strofe i refrena²⁶

²⁴ Snježana Zrinjanin; Snježana Zbukvić-Ožbolt; Tatjana Cifrak. *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1-3 za trogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 136.

²⁵ Snježana Zrinjanin; Snježana Zbukvić-Ožbolt; Tatjana Cifrak. *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1-3 za trogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 135.

²⁶ Snježana Zrinjanin; Snježana Zbukvić-Ožbolt; Tatjana Cifrak. *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1-3 za trogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 136.

Tijekom interpretacije jedna od tema svakako bi bio i sam gavran, koji je središnja točka poeme. U doslovnome smislu gavran je ptica koja dolazi u pripovjedačevu sobu u ponoć, sjeda na Paladin kip i govori: *Nikad više.*²⁷ S druge strane, u prenesenome smislu gavran je plod pripovjedačeve mašte, mračna sila koja se nadvila nad njegovim umom, pomutivši mu razum te uništavajući svaku nadu u bolju budućnost. Gavran je tako simbol smrti i nesreće.²⁸ Učenici bi na osnovi natuknica sami trebali biti u mogućnosti prepoznati dvije razine simbola gavrana te dokazati njihovo postojanje pozivajući se na poemu, što ispunjava prethodno navedene funkcionalne zadaće te nastavne jedinice.

U zaključku bi se iznijeli dojmovi i razmišljanja o obrađenome gradivu, odnosno poemi i njezinu autoru te bi se pristupilo komentiranju završne sinteze, a kao domaću zadaću autorica predlaže da učenici pročitaju Poeovu *Krabulju Crvene smrti* te pismeno iznesu svoj doživljaj novele i prokomentiraju doslovnu i alegorijsku razinu njezina značenja.²⁹

Izuzev detalja kojim bi se izazvala tajanstvena atmosfera tijekom interpretativnoga čitanja poeme *Gavran*, prijedlog obrade naveden u opisanom priručniku prilično je izravan i slijedi ustaljene faze metodičkoga sustava školske interpretacije djela. Iako je neobično čitanje izvrstan način da se učenike uvede u nastavni sat i pobudi zanimanje za djelo, taj se potencijal nije iskoristio i autorica je pribjegli standardiziranim zadacima iz čitanke na kojima je temeljila ostatak sata. Predložena domaća zadaća dobar je poticaj učenicima da razviju sposobnosti povezivanja i zaključivanja, a u isto ih vrijeme poziva u svijet Poeovih književnih ostvaraja koji nisu dijelom nastavnoga programa te im proširuje obzore.

3.5. *Gavran* u čitankama

U *Čitanci* ²³⁰ za drugi razred gimnazije u izdanju Školske knjige učenici se susreću s *Gavranom* prikladno smještenim u cjelinu razdoblja romantizma. Prije samoga djela učenike se ukratko upoznae s Poeovim životom te se u kontekstu piščeva stvaralaštva naglašava njegova

²⁷ Snježana Zrinjanin; Snježana Zbukvić-Ožbolt; Tatjana Cifrak. *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1-3 za trogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 136.

²⁸ Snježana Zrinjanin; Snježana Zbukvić-Ožbolt; Tatjana Cifrak. *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1-3 za trogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 136.

²⁹ Snježana Zrinjanin; Snježana Zbukvić-Ožbolt; Tatjana Cifrak. *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1-3 za trogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 136.

³⁰ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler. Zagreb: Školska knjiga, 2007.

*bogata i bolesna mašta*³¹, dok se nabraja samo pet njegovih poznatijih naslova: *Priča Arthura Gordona Pyma, Groteskne pripovijesti i arabeske, Pripovijesti, Gavran* i *Annabel Lee*. Nakon štura biografskoga uvoda učenike se osvještava o piščevoj ulozi prethodnika larpurlartizma i simbolizma te oca moderne detektivske i znanstveno-fantastične priče. Slijede podnaslovi *Larpurlartizam* i *Simbolizam*, u kojima se u dvije do tri rečenice pojašnjavaju ti pojmovi i navodi vrijeme njihova nastanka. Pred sam tekst poeme *Gavran*, u udžbeniku se u odlomku naslovljenom *Mistika i fantastika* vrlo kratko objašnjava kako se romantičarski pjesnici okreću mistici i fantastici, a da samoga Poea opsjeda problem smrti, čijom se zagonetkom bavi i *Gavran*.³²

Prvo djelo koje nam *Čitanka 2* nudi nakon toga uvoda upravo je, dakle, *Gavran*, u prijevodu Ivana Slamniga i Antuna Šoljana. Nakon cjelovitoga teksta poeme u natuknicama su iznesene napomene kojima se pojašnjava nekolicina pojmova te se kroz nekoliko podnaslova učenicima nude zadaci za razmišljanje.³³ Prvi je takav podnaslov *Uoči* koji učenike stimulira pitanjima poput:

- „Kakav odgovor uzalud traži pjesnik u besanoj zimskoj noći? Gdje pokušava naći utjehu?
- Kako pjesnik ostvaruje mističan ugođaj koji pobuđuje jezu? (Obrati pozornost na pjesničke slike, motive, vrijeme, svjetlo i zvukove).
- Poe se često služi bizarnim (čudnovatim, neobičnim, nastranim) motivima i tehnikom šoka. Što se neobično i *šokantno* događa pjesniku u pustoj noći i remeti njegovu osamljenost?“³⁴

Sva su ta pitanja prilika da učenici razviju sposobnost zaključivanja i na neki način usustave dojmove i razumijevanje pročitano. Ako pozornost obrate na podnaslov *Istraži*, učenici će pročitati sljedeći zadatak:

- „Simbolom gavrana pjesnik obogaćuje pjesmu onom *skrivenom strujom značenja* koju, prema njegovim teorijskim zapisima, mora imati književno djelo. Pronađi u predzadnjoj i zadnjoj strofi simbolički smisao ptice kojoj pjesnik postavlja pitanja o životu i smrti.“³⁵

³¹ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler. Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 290.

³² Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler. Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 290.

³³ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler. Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 294.

³⁴ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler. Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 294.

Slijedi *Protumači*, koji donosi samo dva pitanja:

- „Kako tumačiš da gavran sjedi na kipu božice Palade Atene?
- Do kakvih je životnih spoznaja došao pjesnik u susretu s tajanstvenom pticom noći?“³⁶

Slično, *Zaključci* se sastoji također od dvaju upita:

- „Smatraš li da je postao sretniji ili mudriji nakon neobičnog, neočekivanog iskustva?
- Kako možemo protumačiti pjesnikovo uvjerenje da se nikada neće osloboditi ptice imena *Nikad više*?“³⁷

U analizi poeme *Gavran* zadnji je podnaslov onaj *Za samostalno istraživanje*, koji učenike upućuje da obrate pozornost na refren te iznesu zaključke o njegovoj ritmičkoj i značenjskoj izražajnosti, kao i da objasne na koji način Poe briše granice između zbilje i snova.³⁸

Ni jedno od pitanja i zadataka koji se postavljaju pred učenike u opisanoj čitanci nije posebno inovativno, pa iako obavljaju zadaću klasične analize djela, učenicima ne nude nikakav poticaj za daljnje samostalno istraživanje i razvijanje sposobnosti. Pitanja za interpretaciju očekivana su i ne dopuštaju učenicima da na zadovoljavajuć način dožive poemu. Doduše, standardizirano ne znači nužno i loše – ona potiču učenike na razmišljanje i daju im priliku da vlastitim doprinosima obogate nastavni sat i razviju sposobnost zaključivanja. Bilo bi dobro učenicima predstaviti nekakav kreativni zadatak kojim bi se poticalo razvijanje njihove stvaralačke sposobnosti. Tako bi ih se na primjer moglo uputiti da razmisle bi li se poema mogla uglazbiti i u kojem bi se žanru izvodila, a ambiciozni bi se mogli okušati i u realiziranju ideje o uglazbljenoj poemi. U pitanjima se također ističe *pjesnik* umjesto *lirskoga subjekta*, a ti se pojmovi ne bi trebali koristiti kao istoznačnice. Lirski subjekt glas je koji čujemo u pjesmi kao govornoj poruci, on je u cijelosti proizvod danoga teksta i treba ga razlikovati od izvantekstnoga autora, odnosno pjesnika, u ovom slučaju Edgara Allana Poea.

Čitanka 2 za drugi razred četverogodišnje srednje škole³⁹ predstavlja Poea i njegovo djelo *Gavran* u kontekstu cjeline *Predromantizam i romantizam u europskoj književnosti*. Prije

³⁵ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler. Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 294.

³⁶ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler. Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 294.

³⁷ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler. Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 294.

³⁸ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler. Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 295.

³⁹ Davorka Horvatek Modrić; Ruža Križan-Silovica; Marina Čubrić. *Čitanka 2 za drugi razred četverogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003.

samoga djela učenicima se donosi nešto razrađeniji autorov životopis i književno stvaralaštvo, iako se kao najvažniji ističu podaci poput onih u prethodno navedenom udžbeniku. Navodi se tako njegova vjera u slobodu pjesnikove individualnosti, zatim tvrdnja da je poezija plod napora, a ne zanosa te njegova praksa brisanja granice između sna i jave. Također, učenike se osvještava da je Poe začetnik kriminalističkoga žanra u književnosti i da je prvi američki pjesnik koji je utjecao na europske književnike (naročito simboliste), te se ističu groteska, arabeska i mistika njegove proze.⁴⁰

Tekst poeme donosi nam ta čitanka također u prijevodu zajedničkih snaga Ivana Slamniga i Antuna Šoljana. Zanimljivo je da se na marginama nalaze natuknice s *motivima mističnog ugođaja* s lijeve, a *osjećajima* s desne strane teksta te ponekim objašnjenjem nepoznatoga pojma. U svakom se stihu ističu njegovi određeni motivi i osjećaji koji u tim trenucima prožimlju lirski subjekt⁴¹. Premda je to iznimno dobar način da se učenicima olakša razumijevanje pjesme, uskraćuje im zadovoljstvo da ju subjektivno dožive i sami odrede motive i ugođaj poeme.

Nakon poeme nalazimo naslov *Razgovor o tekstu* koji kroz pitanja i zadatke potiče na razmišljanje i analizu pročitanoga pa su tako samo neke od smjernica sljedeće:

- „Odredi temu pjesme.
- Pjesnik pomoću različitih motiva slika mističan ugođaj u pjesmi. Objasni.
- Oslikaj GAVRANA pjesnikovim riječima. Pokušaj objasniti kakvu je sliku pjesnik stvorio.
- Pjesnik Gavranu postavlja tri pitanja. Zapiši ih u bilježnicu i otkrij simbolički smisao ptice koja treba odgovoriti na pitanja o životu i smrti.“⁴²

Tim se jednostavnim primjerima učenika potiče na stvaranje i razmišljanje pa iako je iznesena udžbenička jedinica vrlo kratka, učenicima daje priliku da se upoznaju s Poeovim likom i stvaralaštvom te možda razviju interes za njegova druga djela. Ne ide se preduboko u analizu, no većina zadataka nije suhoparna i ukalupljena, ali trebalo bi učenicima ipak ponuditi nešto više

⁴⁰ Davorka Horvatek Modrić; Ruža Križan-Silovica; Marina Čubrić. *Čitanka 2 za drugi razred četverogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 252.

⁴¹ Davorka Horvatek Modrić; Ruža Križan-Silovica; Marina Čubrić. *Čitanka 2 za drugi razred četverogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 253.

⁴² Davorka Horvatek Modrić; Ruža Križan-Silovica; Marina Čubrić. *Čitanka 2 za drugi razred četverogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 257.

sadržaja i izazova jer Poe je zaslužan za mnoge literarne početke na koje se u ovoj čitanci ne usredotočava dovoljno.

*Književni vremeplov 2*⁴³ Poea obrađuje u kontekstu predromantizma i romantizma, a jednostavnom najavom autora kao jedinoga tadašnjega američkoga pisca koji je utjecao na europske književnike kasnijih razdoblja, donosi nam odmah sam tekst *Gavrana*, još jednom u prijevodu Slamniga i Šoljana. Učenicima se prije poeme postavlja pitanje: *Vjerujete li u nadnaravne pojave ili smatrate da se sve može logično objasniti?*,⁴⁴ koje služi kao motivacija i poticaj za razmišljanje te čitatelju daje misaonu podlogu za doživljaj djela.

Zadacima za analizu stavlja se naglasak na razvijanje stvaralačkih sposobnosti učenika, jer se pred njih postavljaju izazovi poput zamišljanja čovjeka koji izgovara stihove poeme, a potiče ih se da razmisle tko je on, kako izgleda, gdje se nalazi, čime se bavi i što ga muči.⁴⁵ Nalazi se tu, naravno, i nekolicina uopćenih i klasičnih analitičkih pitanja, no većina ih je različita od onih iz prethodnih dvaju udžbenika. Tako se, na primjer, traži određivanje strofe u kojoj je najizraženiji motiv osamljenosti, učenike se usmjerava da prate izmjenjivanje ovozemaljskoga i onostranoga od trenutka kada se pojavi gavran te načine na koje ono utječe na raspoloženje lirskoga subjekta.⁴⁶ Potiče ih se također na tumačenje poente pojedinih stihova, što su sve zanimljivi načini poniranja u djelo i sigurno neće izazvati zasićenost koju suhoparna i česta pitanja povlače za sobom.

Smjernice za sintezu poeme *Gavran* učenicima zatim pozornost skreću na ljubavne i okultno-mistične motive te na njihovo razlučivanje i kvantifikaciju. Upozoravaju ih, također, i na simboliku te savjetuju da zaključe što simbolizira gavran i dolazi li on zaista iz područja onostranoga ili je samo plod podsvijesti lirskoga subjekta. Osim toga, učenici bi trebali protumačiti različita značenja izraza *nikad više* unutar refrena te njegovu ulogu u ritmičkoj kompoziciji. Za kraj sinteze učenici bi trebali dokazati postojanje lirskih, epskih i dramskih elemenata u *Gavranu*.

⁴³ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012.

⁴⁴ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012., str. 308.

⁴⁵ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012., str. 311.

⁴⁶ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012., str. 311.

Kao konačan zadatak koji se odnosi na ovu poemu, učenicima se nudi prilika da samostalno povežu prethodno gradivo s netom obrađenim djelom, dok u isto vrijeme vježbaju moć zaključivanja, razvijaju kreativnost i stvaralačke sposobnosti. Zadatak glasi: *Zamislite da je Gavran drama. Koji bi bili dijelovi njegove dramske kompozicije (uvod, zaplet, vrhunac, preokret, rasplet)?*⁴⁷ Bilo bi čak iznimno dobro za povećanje učeničke zainteresiranosti da im se kao domaći ili školski uradak zada upravo eksperiment pisanja *Gavrana* kao kratke drame koju bi mogli postaviti na scenu – tekst postoji, a na njima je da ga preinače u dramski ostvaraj.

Autori čitanke idu korak dalje i u dodatku za znatiželjne, koji slijedi poglavlje udžbenika o predromantizmu i romantizmu. Učenicima u prijevodu Antuna Šoljana predstavljaju Poeovu *Annabel Lee*, iako ne nude prijedlog analize. Takvim su potezom još šire otvorili vrata u svijet jednoga od najutjecajnijih i najtragičnijih američkih književnika.

Pristup toga udžbenika djelu *Gavran* Edgara Allana Poea osvježavajuć je odmak od prethodnih i učenicima bi nesumnjivo bio zanimljiviji i draži od njih. Motivacija se pred samo djelo vrlo lijepo i jednostavno odrađuje, a dovoljno je kompleksna da pokrene učenički um. Pitanja i zadaci za razmišljanje i stvaranje prilagođeni su mogućnostima učenika te ih u isto vrijeme i razvijaju. Ne ograničavaju ih jednoznačnim odgovorima, već je većina smjernica otvorenoga tipa te mladi čitatelji imaju mogućnost vlastita doživljaja djela bez straha da će ga se okarakterizirati kao pogrešnog.

3.6. Nastavne obrade *Gavrana*

Autorica ovoga rada nastavni će sat obrade poeme *Gavran* Edgara Allana Poea opisati prema metodičkom dnevniku zapažanja profesorice Marine Marjanović, koja ga je sastavila za vrijeme prve godine diplomskoga studija Hrvatskoga jezika i književnosti i Povijesti za potrebe kolegija Metodike nastave književnosti II. Dvosatu profesorice Andrijane Čvarović prisustvovala je 20. travnja 2012. godine u 2. razredu ekonomista drenovačke ispostave Obrtničko-industrijske škole Županja.

Kako bi učenike motivirala i postavila temelje nastavnome satu, profesorica im je pokazala ilustracije Poeovih djela. Nakon što je razred ustvrdio da u njima raspoznaju gavrana, heurističkim su razgovorom zaključili kako je on najčešće simbol tuge i nesreće. Upravo je te

⁴⁷ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012., str. 311.

motive profesorica navela kao dominantne u Poevoj najpoznatijoj poemi simbolična naziva *Gavran*.

Nakon najave teme profesorica je učenike potaknula da se prisjete podataka koje o autoru već znaju budući da su ga obrađivali na prethodnim satima. Zatim im je proširila znanje i potaknula interes predstavivši im njegovo književno stvaralaštvo i ostavštinu. Naslov djela i ime autora zatim je ispisala na ploču, a učenike uputila da otvore čitanke kako bi mogli pratiti interpretativno čitanje poeme.

U nekoliko minuta profesorica je razredu izražajno pročitala *Gavrana* i ostavila dvije minute vremena za emocionalno-intelektualnu stanku kako bi se slušateljima oblikovali dojmovi. Nakon stanke slijedila je objava doživljaja. Učenici navode jezu kao osjećaj koji je pjesma pobudila u njima, dok su atmosferu opisali kao mračnu, što je i bila autorova namjera. Profesorica Marjanović vrlo je dobro primijetila da je objavom doživljaja profesorica potaknula učenike na razvijanje sposobnosti komunikacije s književnim djelom te ih je pokušala senzibilizirati za estetsku stvarnost.

U nastavku sata učenici su kroz heuristički razgovor odredili vrstu pjesme, njezinu temu te motive. Onim motivima koje su naveli zatim su odredili i ulogu u djelu, promišljajući o analitičkim pitanjima kojima ih je profesorica poticala. Profesorica je nakon toga učenike podijelila u pet skupina kako bi krenuli s interpretacijom poeme.

Svaka je skupina dobila različite zadatke kako bi se učenike što više potaknulo na samostalno stvaranje i kreativnost. Zadaća jedne skupine bila je izdvojiti pjesničke slike, druga je trebala opisati jezik i stil pjesme, a treća odgonetnuti njezino doslovno i alegorijsko značenje. Četvrta se skupina usredotočila na dramske, lirske i epske elemente, dok je zadatak pete skupine bilo tumačenje simbolike samoga gavrana. Nakon što su sve skupine završile s radom, njihovi su predstavnici izložili zajedničke zaključke pred vršnjacima te rezultate zapisali na ploču kako bi ih ostatak razreda mogao prepisati. Tijekom izlaganja, da bi učenike dovela do novih spoznaja i potaknula im interes, profesorica je njihovo znanje produbljivala perspektivnim, alternativnim i argumentacijskim pitanjima kojima je također razvijala njihove sposobnosti zaključivanja i kritičkoga mišljenja.

Kako bi znanje usustavili, na kraju su sata ponovili osnovne pojmove ključne za razumijevanje poeme, promišljajući o sintetičkim zadacima u usmenom obliku kroz koje je profesorica tražila uopćavanje i prepoznavanje važnih informacija. Kao zalihu profesorica je

predvidjela čitanje još jedne Poeove značajne poeme naziva *Annabel Lee* te usmenu usporedbu dvaju djela.

Navedena nastavna obrada slijedi faze školske interpretacije koju Rosandić navodi kao najprikladniju za pristup lirskoj pjesmi. Sasvim je solidna i učenicima vrlo dobro predstavlja djelo, no isto tako ne nudi ništa novo. Jedina je razlika od ustaljenoga pristupa ta što se profesorica odlučila na obradu unutar dvaju školskih sati, što nije nužno dobra stvar. Iako idealan za skupinski rad naveden u opisanoj obradi te bolje i dublje obrazloženje smisla djela, dvosat otvara mogućnost bržoj zasićenosti učenika budući da se tijekom njega usredotočavaju samo na jednu poemu, što im nakon nekog vremena može dosaditi i postati jednolično.

Autorica ovoga rada u nastavku donosi opis još jednoga nastavnoga sata interpretacije poeme *Gavran*, u ovom slučaju prema metodičkome dnevniku zapažanja kolegice Danke Brzice, koja je satu profesorice Marine Jukić prisustvovala 9. travnja 2013. godine u 2. razredu Trgovačke i komercijalne škole *Davor Milas* u Osijeku.

Profesorica je doživljajno-spoznajnoj motivaciji pristupila postavljanjem pitanja kojima je učenike pokušala potaknuti da se prisjete koje su književno razdoblje u to vrijeme obrađivali. Nije im trebalo dugo da ustvrde kako se radi o romantizmu te je profesorica od njih nakon toga tražila da ponove obilježja romantizma, trajanje toga razdoblja te teme kojima se romantičarski pisci najčešće okreću. Kao najprisutnije teme romantizma učenici su naveli one okultne i mistične.

Profesorica je tada najavila kako će se zadržati na okultno-mističnoj tematici te da će obraditi djelo američkoga pisca koji je učenicima većinom zanimljiv zbog osebujna i bogata, iako tragičnoga, životopisa. Nakon najave profesorica im je na slikokazu prikazala crtež gavrana te objavila da će se ukratko pozabaviti biografijom Edgara Allana Poea. Dok im je iznosila činjenice iz autorova života, na ploču je zapisivala osnovne podatke poput godine njegova rođenja i smrti, njegova književna opusa te događaja koji su ga tijekom godina odredili kao osobu. Za to su vrijeme učenici zapisali najvažnije te otvorili svoje čitanke kako bi nakon interpretativnoga čitanja mogli s profesoricom i vršnjacima razgovarati o djelu.

Tada je dakle slijedilo interpretativno čitanje poeme *Gavran*. Profesorica je tijekom osam minuta čitanja pogledom komunicirala s učenicima, prateći tako svoj auditorij, što joj je zasigurno dalo uvid u osjećaje koji su se pojedincima očitavali na licu dok su ju slušali. Nakon čitanja uslijedila je izražena dvominutna emocionalno-intelektualna stanika koja je učenicima

dala dovoljno vremena kako bi sabrali svoje dojmove o pročitanome i spremili se za kratak razgovor o njima. Neka od pitanja koje je profesorica zatim postavljala učenicima jesu:

- Kako vam se svidjela poema?
- Jeste li shvatili značenje poeme?
- Jeste li očekivali ovako nešto s obzirom na piščev životopis?
- Kojem književnom rodu pripada djelo?
- Možete li iz poeme iščitati sadržaj te uočiti obilježja epike i drame?

Nakon što su utvrdili da se u poemi žali za izgubljenom ljubavi, Lenorom, učenici su komentirali kako je tekst mračan i uspavan te da su na to bili spremni znajući za autorov nesretan život. Kao književni rod naveli su liriku, a budući da je u pjesmi prisutan i dijalog, to su odredili kao obilježje epike i drame.

Sljedeći je korak bila sama interpretacija djela. Profesorica je učenicima dala zadatak da svaki par po klupama iščita strofu i usuglasi se u njezinoj interpretaciji te obrati pozornost na nepoznate riječi. Tijekom tandemsoga rada profesorica je učenike obilazila i pojašnjavala im strofe, ispitujući je li im sve jasno te podsjećala da svoja zapažanja svakako zapišu u bilježnice. Nakon što su svi parovi završili s radom, slijedilo je izlaganje i zajedničko komentiranje, pri čemu je jedan učenik čitao, a drugi interpretirao strofu. Pri interpretaciji komentirali su temu poeme, njezinu vanjsku i unutarnju formu te stilska izražajna sredstva, što ostatak razreda zapisivao u bilježnice. Nakon izlaganja, profesorica je učenike pitala mogu li se poistovjetiti s lirskim subjektom pjesme i zamolila da joj kažu što se s njim na kraju događa. Osim toga, profesorica im je na slikokazu prikazala kako se *Gavran* pojavljuje u drugim medijima poput filma, stripa i crtanoga filma, pa tako u svome metodičkome dnevniku kolegica Brzica navodi da je profesorica učenicima skrenula pozornost na epizodu serije *Simpsoni* u kojoj jedan od likova interpretativno izlaže tekst te poeme, čime je provela aktualizaciju i učenike možda dodatno zainteresirala za rad Edgara Allana Poea. Taj je dio sata služio njegovoj funkcionalnoj zadaći, pruživši učenicima mogućnost da razvijaju sposobnost izražavanja i prosuđivanja, a odgojnu je ispunilo razvijanje interesa za čitanje daljnjih djela.

U fazi usustavljivanja profesorica je ponovila gavranove riječi *Nikad više!* i učenicima na slikokazu prikazala poruku *Nevermore!* napisanu u obliku gavrana. Time je potaknula kratku raspravu kako bi obrađeno gradivo usustavila te je zajedno s učenicima zaključila kako se ne treba ugledati na Poeov pesimistični životni nazor, već uvijek treba gajiti nadu u bolje sutra.

Opisana je obrada također krenula klasičnim putem školske interpretacije te se od prethodne razlikuje najviše u fazi interpretacije. Autorica metodičkoga dnevnika zapažanja navodi da su učenici tijekom interpretacije bili zainteresirani i spremni za suradnju, što znači da profesorica poznaje svoju publiku i metode koje funkcioniraju u zajedničkom radu. Budući da kolegica Brzica nije navela koje su točno zadatke parovi pri analizi morali izvršiti, ne može se sa sigurnošću reći kakav im je uvid profesorica pružila u svijet Poeova pjesništva, no i opisan je pristup vrlo klasičan i učenicima pruža dobru mogućnost analize.

3.7. Prijedlog nastavnoga sata obrade *Annabel Lee*

Budući da je *Annabel Lee* (1849.) jedna od poznatijih Poeovih pjesama, a u obveznoj se nastavi ne obrađuje s učenicima, autorica ovoga rada predlaže njezinu nastavnu obradu u interpretacijsko-analitičkome sustavu uz elemente stvaralačkoga rada. Cilj je toga sata učenike potaknuti da razviju sposobnost reagiranja na poziv književnoga teksta te sposobnost samostalnoga izražavanja dojmova, ali i da kreativnim stvaralaštvom otkriju nove obzore.

Doživljajno-spoznajna motivacija jedan je od ključnih dijelova nastavnoga sata i nikako ju ne treba izostaviti. Učenicima bi se pokazao slikokaz kojim im se predstavlja sljedeći citat Edgara Allana Poea: *The death of a beautiful woman is unquestionably the most poetical topic in the world. (Smrt lijepe žene bez sumnje je najpoetičnija tema na svijetu.)* Citat je to iz autorova eseja *Filozofija kompozicije*⁴⁸ u kojemu detaljno objašnjava postupak prema kojem je *Gavran* nastao, no primjenjiv je i na mnoge druge njegove (i tuđe) ostvaraje te će učenicima pružiti uvid u nadolazeću poemu. Nakon što nastavnik pročita citat, okrenuo bi fokus na učenike i potaknuo ih na raspravu, pitajući slažu li se s onime što su čuli i pročitali. Učenici bi svoje tvrdnje trebali objasniti i, ako je moguće, poduprijeti primjerima pa tako ako tvrde da je citat istinit, idealno bi bilo da obrazlože svoj stav, iznesu osjećaje koji ih prožimlju kada čitaju o smrti ljepotice, navedu primjer pjesme ili proznoga djela koji je u njima izazvao te osjećaje i objasne kojim je postupcima pisac postigao takav učinak (ako je koji od učenika s njome upoznat, kao primjer mogli bi navesti Matoševu *Utjehu kose* i njezin melankoličan i sjetan ugođaj).

Zatim slijedi najava teksta u kojoj se učenicima otkriva da će obrađivati *Annabel Lee* čija je tema, dakle, smrt lijepe žene, o čemu su kao poetskom motivu upravo raspravljali. Nakon toga nastavnik na ploču zapisuje naslov i autora pjesme te učenike upućuje da isto naprave u svojim

⁴⁸ <http://www.eapoe.org/works/essays/philcomp.htm>, 16. lipnja 2014.

bilježnicama. Tada bi se učenici podsjetili na osnovne informacije iz autorova životopisa, a posebice bi se usmjeravali na to da spomenu njegovu mladu suprugu i njezin nesretan završetak kako bi to kasnije povezali s temom poeme *Annabel Lee*. U slučaju da se toga ne dotakne ni jedan učenik, na nastavniku je da Virginijinu smrt uvede u razgovor.

Nakon najave teksta nastavnik bi cijelome razredu trebao interpretativno pročitati tekst poeme. Bilo bi dobro da učenici pri tome tekst nemaju pred sobom kako bi doživljaj bio potpuniji i bez prepreka – simultano čitanje i slušanje poezije predstavljalo bi nepotrebnu smetnju neposrednomu lirskome dojmu.

Emocionalno-intelektualna stanka slijedila bi izražajno čitanje kako bi učenici imali vremena za sabiranje dojmova, a minuta do dvije za to su sasvim dovoljne. Objava doživljaja vodila bi se nakon toga isključivo razgovorom te bi se učenike poticalo da se sjete citata s početka sata te Poeova životopisa. Ako učenici samoinicijativno ne povežu te informacije s temom djela koje su upravo odslušali, nastavnik ih na to navodi potpitanjima (Što je tema ove poeme? Postoje li sličnosti između *Annabel Lee* i Virginije Poe? Može li se lirski subjekt poistovjetiti s autorom?)

U fazi interpretacije učenici bi se usmjerili na individualan rad. Nastavnik bi im podijelio nastavne listiće na kojima se nalazi interpretacijska tablica. U jednom stupcu te tablice već bi bio napisan tekst pjesme podijeljen u šest strofa, dok bi drugi stupac bio prazan i predviđen za zapisivanje karakteristika, osjećaja i doživljaja koji prožimlju lirski subjekt, no i čitatelja. Učenicima se tablica ponajprije objasni, a dobro je pripremiti i primjer riješene interpretacije nekog drugog lirskog djela kako bi učenici vidjeli na što se trebaju usredotočiti. Moguć primjer riješene učeničke interpretacijske tablice izgledao bi ovako:

STROFE	OSJEĆAJI, PROŽIVLJAVANJA
<p>Prije mnogo i mnogo godina, U carstvu kraj mora to bi, Djeva je živjela koju su zvali Imenom <i>Annabel Lee</i>; S tek jednom je živjela mišlju: Da voli i da se volimo mi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - prisjećanje i nostalgija - početak kao u bajci (prije mnogo i mnogo godina = jednom davno, carstvo koje je sveprisutno u bajkama u mnogim oblicima)
<p>Bio sam dijete i bila je dijete — U carstvu kraj mora to bi</p>	<ul style="list-style-type: none"> - nostalgija i uspomene iz djetinjstva - lirski subjekt ističe koliko je velika bila

<p>Al više neg ljubavlju mi smo se ljubili, Ja i Annabel Lee — I zbog toga nebeski krilati serafi Bili su zavidni.</p>	<p>njihova ljubav (vjerojatno da dočara bol gubitka) - nagovještaj tragedije (zavist anđela)</p>
<p>I to je razlog što jednom davno — U carstvu kraj mora to bi Vjetar se spusti iz oblaka, noću, Sledivši moju Annabel Lee. I došli su plemeniti rođaci njeni, Meni je oteli, Da je zatvore u grobnicu tamnu U tom carstvu što kraj mora bi.</p>	<p>- ponovno naglasak na bajkovitoj atmosferi i nostalgiji - tragičan događaj: nagli gubitak drage (korištenje riječi <i>oteli</i> upućuje na neočekivanost njezine smrti) - lirski subjekt iskazuje ogorčenost (<i>meni je oteli</i>)</p>
<p>Zavidjeli su nam anđeli s neba, — Ni upola sretni ko mi — Da! To je razlog (kao što znaju U tom carstvu kraj mora svi), Sto noću je vjetar iz oblaka došo I sledio, ubio Annabel Lee.</p>	<p>- u tuzi kao da samoga sebe uvjerava da je upravo zavist natjerala anđele da pošalju vjetar koji je sledio njegovu dragu Annabel Lee - personificirani vjetar, poput zlikovca iz bajke</p>
<p>Al ljubav nam bila je jača od ljubavi mnogih što stariji bili neg mi — I mudriji mnogo neg mi — I niti anđeli, gore na nebu, Ni podmorski demoni zli Ne mogu mi razdvojiti dušu od duše Lijepe Annabel Lee.</p>	<p>- prkos koji se naglašava nabranjem - kao da se intenzitet pojačava prema kraju strofe - bajkoviti elementi (zli demoni koji žele nauditi mladim ljubavnicima) - anđeli i demoni (kršćanska simbolika, utjecaj nadnaravnih sila)</p>
<p>Jer mi ne bljesne mjesec, da sne ne donese O lijepoj Annabel Lee; Kada zvijezde se stvore, vidim kako gore Tek oči Annabel Lee. Tako ležim pored svoje drage do zore Svoj drage, — drage, — života i mlade,</p>	<p>- romantična i tjeskobna atmosfera - u strofi se očituje bol, kao da jeca, a intenzitet pripovijedanja jenjava pred kraj (kao da slabi dok priča)</p>

U njezinoj grobnici uz more U njenom grobu uz šumorno more. ⁴⁹	
--	--

Za taj će zadatak učenici imati deset do petnaest minuta, nakon čega bi se za svaku strofu prozvao jedan učenik koji bi iznio svoja zapažanja. Nastavnik bi pri tome poticao i ostatak razreda da se uključi i podijeli svoja razmišljanja te je na kraju izlaganja moguće na ploči napraviti zajedničku tablicu koja sjedinjuje najčešće komentare određenih strofa.

Nastavnik bi svakako istaknuo usporedbu s bajkom i podupro ju citatima poput *Prije mnogo i mnogo godina, u carstvu kraj mora to bi, djeva je živjela koju su zvali imenom Annabel Lee* (...) te učenike ispitao o određenjima bajke. Idealno bi bilo da učenici primijete kako je ustaljen početak bajki *Jednom davno u jednom kraljevstvu živjela je djevojka/kraljevna* (...), što je gotovo identično prvoj strofi *Annabel Lee*. Da bi usustavili interpretaciju pjesme, učenici će u pet do sedam minuta prema naputku nastavnika u bilježnicu zapisati kratku bajku koju će temeljiti na poemi *Annabel Lee*, gdje bi do izražaja trebao doći njihov stvaralački potencijal. Zadatak bi bio da tijekom otprilike sedam minuta u nekoliko rečenica napišu svoje viđenje događaja u proznome obliku i formi bajke, što bi značilo da treba imati sretan završetak. Moguća učenička interpretacija zadatka:

Jednom davno u kraljevstvu tik do mora živjela je kraljevna blagoslovljena ljepotom i ljubavlju, imena Annabel Lee. Njezin dragi dušom joj je i srcem bio odan, a oči su im vazda bile uprte jedno u drugo. Zli su demoni bili ogorčeni njihovom čistoćom i ljubomorni na sreću u kojoj su živjeli; sudba serafa bila je ona bez dodira i pažnje drugoga bića. Skovali su tako plan i u noćni pohod poslali svoga slugu vjetronošu, kome su naredili da zauvijek okonča život lijepe djeve svojim ledenim dahom. Kada je kucnuo čas kobnoga čina, dogodilo se nevjerojatno: ljubav dvoje mladih zaštitila je Annabel od smrti, a uručila joj vjetronošu – od straha da se isto njima ne dogodi, demoni su se povukli i mlade ljubavnike ostavili da žive sretno do kraja života.

Nekoliko bi se učenika prozvalo da pročitaju svoje ostvaraje, nakon čega ih nastavnik treba primjereno pohvaliti i potaknuti druge da učine isto.

Za eventualnu zalihu učenici će u svoje bilježnice u paru ispisati zajedničke osobine Poeove supruge Virginije i lirske drage Annabel Lee.

⁴⁹ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012., str. 333.

4. NOVELA EDGARA ALLANA POEA U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

4.1. Novela

Novela (čiji naziv vjerojatno dolazi od latinskoga *novus* ili talijanskoga *nuovo*, što znači nov) kratki je i zatvoreni prozni oblik koji upravo zbog svoje kratkoće ima čvrstu strukturu, a u samome njezinu temelju mogu se uočiti određene oznake usmenoga pripovijedanja⁵⁰.

Izbor tema u noveli je slobodan pa se tako u njoj može govoriti o svemu onome što zanima autora, bila to sudbina nekog lika ili neki zanimljiv događaj. Međutim, ta se građa mora obraditi na osobit način upravo zbog karakteristične kratkoće novele i njezine specifične kompozicije. Kako bi se uspio ostvariti dojam jedinstvene cjelovitosti, koncentracija pažnje, sažetost i zanimljivost ispriповijedanog mora biti u prvome planu novele⁵¹. Zbog tih razloga novela uglavnom počinje sažetim iznošenjem osobina lika ili događaja koji će se obrađivati na takav način da u čitatelja izaziva stanovito očekivanje te mu se pozornost privlači naglo, nekom njihovom nečuvenom i neobičnom osobinom.

Ekonomičnost postupaka u noveli jedno je od osnovnih načela izgradnje njezine priče te ona zbog toga najčešće prikazuje samo jedan događaj i jedan ili dva lika, a zbivanje je omeđeno u vremenu i prostoru. Zbog svoje zatvorenosti novela nije prikladan oblik za društvenu analizu te se najviše bavi pojedinačnim ljudskim sudbinama, a njezin se sadržaj proširuje pripovjedačevim komentarima ili upotrebom simbola i alegorija⁵². Središnji dio obično se bavi psihološkom analizom lika ili razradom događaja. Kako bi se postigao dojam cjelovitosti, a kratko i sažeto pripovijedanje na neki način zatvorilo, novela često završava poantom, to jest naglim isticanjem nečega što je osobito značajno za njezinu temu. Takva se poanta postiže naglim uvođenjem neočekivanoga događaja, obrata u radnji, ili pak određenim stilskim efektima⁵³.

4.2. Metodički pristup pripovjednoj prozi (noveli)

Dragutin Rosandić u svojoj *Metodici književnoga odgoja*⁵⁴ navodi kako je pripovjednoj prozi pa tako i noveli najbolje pristupiti kroz faze interpretacijsko-analitičkoga sustava. Nastavni sat u sustavu školske interpretacije prolazi sljedeće faze, prethodno već spomenute u opisu

⁵⁰ Zdenko Škreb i Ante Stamać. *Uvod u književnost: teorija, metodologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1998., str. 360.

⁵¹ Milivoj Solar. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1991., str. 171.

⁵² Zdenko Škreb i Ante Stamać. *Uvod u književnost: teorija, metodologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1998., str. 361.

⁵³ Milivoj Solar. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1991., str. 172.

⁵⁴ Dragutin Rosandić. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.

pristupa lirskoj pjesmi: doživljajno-spoznajna motivacija, najava problema (teksta) i njegova lokalizacija, interpretativno čitanje, emocionalna i intelektualna stanka, objavljivanje doživljaja i njihova korekcija, interpretacija teksta, sinteza, zadaci za samostalan rad.⁵⁵

Doživljajno-spoznajna motivacija provodi se na početku sata postupcima koji intelektualno stimuliraju i potiču učenike, a može biti utemeljena na raznim osnovama, ovisno o prirodi djela. Prema sadržajnoj usmjerenosti postoje tako sljedeće motivacije: one utemeljene na osobnim iskustvima učenika; na književnoteorijskoj i književnopovijesnoj osnovi; na likovnim, glazbenim i filmskim predlošcima; na općekulturnim sadržajima; na lingvističko-stilističkoj osnovi; na filozofskoj, sociološkoj i povijesnoj literaturi. Sve se nabrojane vrste motivacije ostvaruju različitim postupcima koje Rosandić razlaže u *Metodici*.

Nakon motivacije slijedi lokalizacija teksta, jer svako djelo nosi obilježja svoga tvorca i vremena u kojemu je nastalo, a u interpretativnome su doživljaju važne sve okolnosti njegova nastanka. Samostalna novela pripada određenome autoru koji je i društveno i povijesno biće. Lokalizacija će ustanoviti pripadnost djela tvorcu, odnosno povezat će ga s određenom stvaralačkom osobnosti, uključiti ga u određeni opus, stvaralačku fazu te društveni i književni kontekst. Epizode i odlomci iz novele smještaju se u kontekst djela, tj. promatraju se kao sastavni dio veće cjeline pa tako postoji više razina na kojima se lokalizacija može provoditi. Epizoda se može lokalizirati u poglavlje, poglavlje u širu kompozicijsku cjelinu poput novele, novela se uključuje u piščev opus, odnosno u određeni tematski ili stilski krug, u stvaralačku fazu te vremenski kontekst. Lokalizacija se može ostvariti usmeno, dijaloškom metodom, metodom objašnjavanja, kompozicijskim tablicama, radom s udžbenikom, na temelju piščevih izjava i slično.⁵⁶ Ta faza iznimno je važna i kako bi učenici razumjeli mentalni sklop djela, pogotovo ako se radi o povijesno starijem uratku koji propagira svjetonazor drastično drugačiji od modernoga.

Sljedeća je faza interpretativnoga čitanja. Ono treba biti emocionalno i logički izražajno te vjerodostojno prenijeti autorove misli i osjećaje. Idealno, nastavnik pred čitanje učenike upozorava da zatvore udžbenike i pažljivo slušaju – knjige su zatvorene upravo zato da ne bi došlo do podvojenosti slušateljeve pažnje te kako bi interpretator što efektnije prenio ugođaj djela, jer osim zvukom on ga oživljava mimički i gestovno.⁵⁷ Nastavnik u ulozi čitača teksta

⁵⁵ Dragutin Rosandić. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 434.

⁵⁶ Dragutin Rosandić. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 438. – 444.

⁵⁷ Dragutin Rosandić. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 449.

mora poštovati sljedeća načela: tekst čita kontinuirano, za čitanja teksta ne daje nikakve dopunske obavijesti, za vrijeme čitanja ne šeće po razredu, ne upućuje pojedinačne primjedbe učenicima te ne izvodi neprimjerene geste.

Slijedi emocionalno-intelektualna stanica, a nakon stanice objavljuju se doživljaji u fazi koju nastavnik može voditi dijaloškom metodom i usmjerenim pitanjima poticati učenike da otkriju svoja razmišljanja. Nastavnici katkad pribjegnu anketi kako bi motivirali razred za izražavanje doživljaja te na anketnim listićima napišu pitanja i zadatke koji traže izražavanje doživljaja odslušanoga teksta.⁵⁸

Interpretacija novele ili njezina odlomka može se provoditi na mnoge načine u nebrojenim oblicima poput skupinskoga ili tandemskoga rada u kojima nastavnik može koristiti razne metode od anotacije, fabularne piramide, tablica, grafikona, sve do debata i vruće stolice. Stvaralački rad najbolji je odabir za poticanje učeničkoga razvoja. Sinteza se može odraditi primjerice heurističkim razgovorom kojim bi se učenike što više poticalo na samostalno zaključivanje.

4.3. Novela Edgara Allana Poea u nastavnim programima Hrvatskoga jezika

U *Nastavnom programu hrvatskoga jezika za gimnazije*⁵⁹ u kontekstu svjetske književnosti navodi se da učenici na reprezentativnim, antologijskim književnim djelima stječu najvažnije spoznaje o književnome djelu, njegovu stvaranju, ustrojbi, recepciji i interpretaciji, a te bi im spoznaje trebale omogućiti da sami iznose književnoteoretske i književnopovijesne zaključke i sinteze. Poeov *Crni mačak* kao novela predviđena za obradu spominje se u razdoblju predromantizma i romantizma drugoga razreda gimnazije.⁶⁰

4.4. *Crni mačak* u metodičkoj literaturi

Lektirno izdanje *Crnoga mačka* u prijevodu Luke Paljetka⁶¹ osim samoga teksta novele sadrži i uvod u čitanje, prilagođen srednjoškolskome uzrastu te kratki životopis pisca, kao i iscrpne smjernice za obradu teksta kao školske lektire.

⁵⁸ Dragutin Rosandić. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 452.

⁵⁹ http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf, 16.lipnja 2014., str. 151. – 161.

⁶⁰ http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf, 16.lipnja 2014., str. 156.

⁶¹ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003.

Uvod u čitanje nalazi se na samome početku izdanja i učenicima nudi temelje za razumijevanje autora i njegova djela. U segmentu *Autor u stilskom razdoblju* određen je i opisan period romantizma u kojemu je Edgar Allan Poe djelovao, uz upute čitateljima u njegove vremenske okvire i povijesni kontekst, uzroke nastanka te uporišta na kojima je počivao – emocije, sloboda i individualizam. Nakon stilskoga razdoblja učenici se mogu informirati o temama romantičara pa se tako navodi da tematiku romantizma čini nekoliko cjelina: osobne teme, pejzaž i nepoznati krajevi te nacionalno-povijesne i mistične teme, a ističe se da su potonje posebno zanimale Poea. Kako bi se učeničko znanje obogatilo, donosi se i prikaz nekoliko autora koji su se mističnim temama bavili prije njega.⁶²

Životopis autora podijeljen je zatim na nekoliko segmenata: *osobni podaci, obrazovanje, profesionalno iskustvo, djela te misli o umjetnosti*. Svi oni ukratko i pregledno donose najvažnije podatke bez zasićenosti koja bi čitatelja mogla odvratiti od daljnjeg pristupa djelu.⁶³

Zadnji podnaslov u natuknicama nabraja događaje koji su obilježili autorovo doba, a slijedi ga kratak odlomak naslova *Jeste li znali* u kojemu se čitatelja upoznaje s Poeom kao utemeljiteljem detektivske priče i priče strave te kao mogućim začetnikom analitičke kritike.⁶⁴

Nakon uvoda slijedi *Priprema za čitanje* kojom se čitatelja obrazuje o osnovnim značajkama novele, njezinim uobičajenim temama te kompoziciji koja slijedi načelo ekonomičnosti. To je još jedan izvrstan način razvijanja analitičkih sposobnosti učenika, budući da ih potiče da naučeno primjene u neposrednoj budućnosti, odnosno čitajući lekturu koja slijedi. Prije samoga čitanja predstavlja se i Poeova teorija o duhu nastranosti, koji je naizgled instinktivan i djeluje kao pokretačka sila pripovjedača *Crnoga mačka*. Na temelju toga i informacije da djelo govori o stravičnome zločinu, pred učenike se stavljaju ključni pojmovi: *crni mačak, zločin, pripovjedač, žrtva*. Na temelju navedenih pojmova potiče ih se da pokušaju predvidjeti o čemu će biti riječ u noveli *Crni mačak*:

- „Tko će biti žrtva zloduha nastranosti?
- O kakvom će zločinu biti riječ?
- Tko će biti zločinac, a tko žrtva?
- U kakvoj će vezi s ovim događajem biti pripovjedač?
- Koju će funkciju imati crni mačak?

⁶² Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 5. – 7.

⁶³ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 10.

⁶⁴ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 13.

- Kako će izgledati kompozicija novele (uvod, središnji dio, završetak)?⁶⁵

Upravo je taj dio učinkovit način da se učenike uvuče u priču, jer primorani su o djelu razmišljati i prije nego ga pročitaju, a svoja predviđanja naknadno mogu usporediti s tekstom novele i iznijeti rezultate eksperimenta.

Nakon teksta novele učenici dobivaju smjernice prema kojima trebaju analizirati djelo nakon čitanja. Prije svega, upućuje ih se da zapišu vlastiti doživljaj djela vodeći se sljedećim uputama: djelo ne smiju prepričavati, njihov komentar treba biti reakcija na novelu *Crni mačak* iz vlastitoga iskustva, a u komentar trebaju uključiti i vrijednosni sud.⁶⁶ Te su smjernice izvrstan poticaj učenicima da ukratko saberu misli i zapažanja o djelu neposredno nakon što su ga pročitali te se tako pripreme za nadolazeći analitički pristup.

Zatim slijedi sama analiza teksta za koju se predlaže da prati kompoziciju novele. Istodobno bi se uočavala karakterizacija likova, atmosfera uratka te simbolika crnoga mačka. Budući da se vodi kompozicijom novele, analiza kreće od uvodnoga dijela (što je i prvi podnaslov), u kojemu se učenike potiče da razmisle o njegovoj funkciji i učinku. Nakon toga logično slijedi središnji dio – taj je podnaslov detaljno razrađen i na marginama nudi natuknice kojima raščlanjuje zaplet djela. Njima tako pozornost redom skreće na prikaz/uvođenje likova, uvođenje crnoga mačka kao simbola, promjenu pripovjedačeva karaktera, početak nasilja/ugriz demona, duh nastranosti, opomenu, drugoga crnog mačka, reakciju zločinca te otkrivanje zločina. Svaka natuknica oplemenjena je objašnjenjima, citatima i pitanjima za raspravu te sadrži rečenicu ili dvije sažetka odlomka na koji se odnosi. Mnoge od njih donose i dodatne sadržaje pa tako učenici mogu usporediti navode iz *Crnoga mačka* s onima iz Poeove novele *Zloduh nastranosti* kako bi bolje shvatili motiv tog demona kojega pripovjedač optužuje za svoje zločine.⁶⁷ Bezbroj analitičkih, alternativnih i perspektivnih pitanja učenicima i profesorima otvara razne mogućnosti analize i shvaćanja toga djela kao cjeline. U smjernicama za raščlambu završnoga dijela novele učenike se podsjeća na funkciju obrata koji se često pojavljuje na njezinu kraju te nudi zadatke kojima ih se potiče da razmisle, objasne i argumentiraju svoje zaključke.

Poeovo objašnjenje nastanka umjetničkoga djela ukratko je predstavljeno citatima i kratkim odlomkom iz njegova predavanja *Filozofija kompozicije* te se u posebnim odlomcima i

⁶⁵ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 16.

⁶⁶ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 35.

⁶⁷ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 39.

analitički objašnjavaju autorovi navodi.⁶⁸ Metodičke smjernice ne prestaju ovdje – nekoliko pitanja i prijedloga za razmišljanje stavljaju se pred metodičare i metodičke subjekte u kontekstu pisca i suvremena čitatelja, pa ih se čak upoznaje i s aktualnim psihološkim teorijama koje bi mogle objasniti pripovjedačeve postupke.

Te smjernice ne pogoduju samo učenicima koji u ruci drže lektiru, već su i iscrpne upute profesorima koji na taj način žele pristupiti interpretaciji djela. Pred njih se stavlja pregršt pitanja na temelju kojih mogu organizirati čitave debate i rasprave, učenike zaposliti problemskim tezama koje ih zasigurno neće zamarati te sastaviti projekte čije teme nikoga ne bi ostavljale ravnodušnima. Iako nije opisana u fazama određenoga metodičkoga sustava, obrada te novele dovoljno je detaljna da profesorima u velikoj mjeri pomogne pripremiti sat, ali i da ih ponuka na razmišljanje o svojim zaključcima i razvijanje vlastite analitičke sposobnosti.

4.5. *Crni mačak* u čitankama

Obrada *Crnoga mačka* u prijevodu Nade Šoljan u *Čitanci 2*⁶⁹ počinje *Smjernicama za čitanje ulomka*. Taj se ulomak odnosi na sam kraj novele i njezine zadnje stranice, u kojima pripovjedač vođen nagonima u brzopletom bijesu ubija suprugu umjesto mačka, sakriva truplo i u konačnici nesvjesno osuđuje sama sebe kucajući po mjestu u koje je zazidao ženu. Na početku *Smjernica* utvrđuje se da je Poe utemeljitelj kriminalističke i znanstveno-fantastične priče te se učenike upućuje da u noveli pronađu obilježja tih žanrova.⁷⁰ Zadaci i pitanja koja slijede većinom su usmjerena i zatvorenoga tipa te u sebi sadrže dio rješenja, a čak i ona rijetka uopćena traže jedinstven odgovor, poput: *Odredi u ulomku glavni motiv pripovijetke, koji je ujedno i kulminacija pripovjedačevih nedjela.*⁷¹ Unatoč uopćenoj prirodi traženja motiva, drugim se dijelom učenici navode prema jednome motivu koji mora voditi određenome ishodu. Neke od ostalih smjernica jesu:

- „Uoči u kojim životnim trenucima upoznajemo pripovjedača koji je ujedno i glavni nositelj radnje?”
- Zašto mrzi svoju ženu i mačka Plutona? Na što mu oni ukazuju svojom odanošću?

⁶⁸ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 47.

⁶⁹ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler, Zagreb: Školska knjiga, 2007.

⁷⁰ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler, Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 295.

⁷¹ Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler, Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 295.

- Što pokušava ukloniti u svom životu pokušajem da ubije drugoga mačka?
- Kako se ponaša samozadovoljan ubojica za vrijeme istrage? Kako izaziva sudbinu?
- Koji nagao, neočekivan preokret ruši iluziju o *savršenom zločinu*?⁷²

Sva su pitanja izrazito usmjerene prirode; umjesto da se učenika jednostavno pita zašto pripovjedač prezire ženu i ljubimca, daje mu se na znanje da je odgovor u potpitanju (*Na što mu oni ukazuju?*), odnosno ne pruža mu se prilika da o motivima sam razmisli, već se od njega očekuje da odgovori kako je predviđeno. Isto je i s ostalim navedenim smjernicama – učenici prema njima na pitanje kako se ubojica ponaša moraju odgovoriti u kontekstu izazivanja sudbine, a iako bi to većini i bez uputstva bila asocijacija, navođenjem im se oduzima dio kreativne slobode i mogućnosti da razviju sposobnost razlučivanja te kritičkoga mišljenja. Iako sam naziv *smjernice* navodi na pomisao da one trebaju *usmjeravati*, one bi trebale imati funkciju prijedloga i dopustiti učeniku da ponešto i sam zaključi, umjesto da ga navode ka jednoznačnome odgovoru.

Kao uvod u tekst *Crnoga mačka, Književni vremeplov 2*⁷³ zatječe nas pitanjem *Jeste li ikada razmišljali o tome što potiče nasilnike na nasilničko ponašanje?*⁷⁴ Naizgled jednostavno, ono zapravo zahtijeva od učenika da ozbiljno promisle o problemu koji je pred njih stavljen jer to je pitanje koje u obzir uzima tajne ljudskosti i neljudskosti te će neki nesumnjivo osjetiti i emocionalnu angažiranost. Kroz obrazloženje svoga zaključka učenici obogaćuju svoju svijest i svijest drugih te se usmjeravaju prema razvijanju društvene osviještenosti na vrlo aktualan način, budući da je problem nasilja oduvijek stvarnost čovječanstva.

Takva uvertira mjesto otvara prvome odlomku novele *Crni mačak* u kojemu pripovjedač čitatelja vrlo neodređeno uvlači u priču o svojoj sudbini, navodeći da ne očekuje da itko u nju povjeruje te najavljuje niz događaja kojih se njegov razdražljiv um s jezum prisjeća. Potom slijede pitanja za kratku analizu odlomka pomoću kojih učenici trebaju odrediti čime se u njemu postiže napetost, odlučiti bi li učinak bio isti da se pripovijeda iz 3. lica te zaključiti koja bi mogla biti tema priče. Tom kratkom analizom učenici se odmah okreću idućemu odlomku, koji prepričava pripovjedačevu okrutnost kada je Plutonu iskopao oko. On se u tome odlomku

⁷² Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler, Zagreb: Školska knjiga, 2007., str. 295.

⁷³ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012.

⁷⁴ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012., str. 312.

opravdava svojom teorijom o zloduhu nastranosti, opisujući ga kao iskonski poriv ljudskoga srca koji ga je u konačnici natjerao da osakaćena ljubimca objesi o granu drveta iz, paradoksalno, čina milosti. Slijedi zatim i požar koji je opustošio njegovo kućanstvo te na jedinu preostalu zidu ostavio obris divovskoga mačka s omčom oko vrata. Pitanja za analizu toga odlomka usmjerena su uglavnom na osobnost i motivaciju glavnoga lika te neobične događaje koji su se zbili neposredno nakon Plutonova umorstva. Kako bi pročitano usustavili, učenicima se postavlja pitanje slažu li se s pripovjedačevom tvrdnjom kako svaki čovjek u sebi krije poriv da čini zlo⁷⁵, što se svakako nadovezuje na pitanje pri samome uvodu koji čitanka donosi te zatvara krug oko misterija *Crnoga mačka*.

U posebnom su odjeljku odvojena pitanja i smjernice za čitanje cjelovite novele, koje su podijeljene u one prije, tijekom i nakon čitanja. Kreće se od prisjećanja osnovnih značajki novele i istraživanja narodnih vjerovanja i simbolike (crne) mačke, a s općenitih zadataka prelazi se na one usmjerene ka sadržaju djela. Učenike se savjetuje da prate pripovjedačevo ponašanje i njegov karakter kroz tijek radnje, upućuje ih se da istraže motivaciju njegovih postupaka te protumače simboliku crnoga mačka i poantu novele. Slično kao u sintezi *Gavrana* i traženju okultnih i ljubavnih motiva, udžbenik od učenika traži da uoče elemente kriminalističke priče i priče strave te da odrede koji elementi prevladavaju. Učenike se također potiče na daljnje upoznavanje s Poeovim radom te razvijanje mogućnosti književnoga izražavanja: *Pročitajte Poeove novele Ligeja i Zloduh nastranosti u kojima varira motiv iz Crnoga mačka. Zatim napišite sastavak na temu Mistika u književnom djelu E.A. Poea.*⁷⁶ Ukoliko se profesor odluči na provedbu ovoga zadatka, učenike će izvrsno pripremiti za pisanje eseja na državnoj maturi ili pak maturalnoga rada.

Tek se na samome kraju obrade nalazi dio posvećen piscu, njegovu životu, djelu i značenju. Na cijeloj se jednoj stranici autori čitanke osvrću na obilježja njegova rada te osim što mu poput prethodnih dvaju udžbenika odaju priznanje za utjecaj na europske književnike, najavu simbolizma i postavljanje temelja kriminalističkoj priči, hvale ga i za uvođenje zanimanja za nesusjesno i podsvjesno u književnost te zbog obrade velikih tema poput čovjekova otuđenja. U toj se čitanci također navodi da je nesreća Poea pratila i posthumno, kada je nepravredno ocrnjen i

⁷⁵ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012., str. 314.

⁷⁶ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012., str. 314.

prikazan kao pokvarenjak, nakon čega su bila potrebna desetljeća da se ta nepravda ispravi. Također, jedino u njoj učenici mogu pročitati kakav je utjecaj Poe imao na Arthura Conana Doylea i Agathu Christie i stvaranje njihovih svjetski poznatih detektivskih junaka.

Književni vremeplov 2 metodički je izvrsno osmišljen udžbenik koji učenicima i predavačima daje mnogo slobode te unatoč mnogim prijedlozima ništa ne nameće, već obogaćuje nastavni sat mogućnostima za raspravu. Pruža jako lijepe motivacije i smjernice za interpretaciju djela koje pomažu u intelektualnome rastu učenika. Iako je idealno da profesor samostalno i s određenom grupom učenika na umu pristupi pripremi sata lektire, neće pogriješiti ako implementira neke od ideja *Književnoga vremeplova* i pruži razredu priliku da na najbolji način dožive djelo.

4.6. Nastavna obrada *Crnoga mačka*

Autorica ovoga rada 12. lipnja 2014. godine u razgovoru je s profesoricom Valerijom Karačić dobila uvid u nastavni sat obrade lektirskoga djela *Crni mačak*, koji profesorica već godinama održava u drugim razredima Jezične gimnazije u Osijeku. Budući da je *Crni mačak* Edgara Allana Poea obavezna lektira i jedna od tema eseja iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi, profesorica objašnjava da ga redovito s učenicima obrađuje tijekom dvaju nastavnih satova kako bi što bolje usvojili analizu. Isto djelo će im u kasnijem školovanju biti i temom školskoga eseja te stoga dvosat obrade ima i dodatnu zadaću pripreme za taj uradak.

Motivaciju profesorica uglavnom provodi razgovorom, potičući učenike da samostalno dođu do traženih rješenja. Katkad krene od samoga autora, njegova života i opusa, a kroz diskusiju o detektivskoj priči zajedno s razredom dolazi do zaključka da se upravo Poe smatra njezinim začetnikom. Kako bi učenicima obogatila znanje, profesorica spominje književnike na koje je Poe utjecao osmislivši taj novi žanr. Navodi se Arthur Conan Doyle koji se proslavio stvorivši ekscentričnoga istražitelja u liku Sherlocka Holmesa te autorica nebrojenih detektivskih romana s protagonistom Poirotom, Agatha Christie, koji inspiraciju za svoje stvaralačke napore duguju Poeu i njegovome prototipu detektiva, poznatom Auguste Dupinu. Osim što ga utvrđuje začetnikom kriminalističke, odnosno detektivske priče, profesorica iznosi i da ga se ističe kao utemeljitelja samoga naziva *svjetske književnosti*. Doduše, prema mnogim čitankama utemeljitelj toga pojma, pa i samoga koncepta svjetske književnosti, nesumnjivo je Johann Wolfgang

Goethe⁷⁷, jedan od najznačajnijih njemačkih književnika koji je također djelovao u razdoblju romantizma. Kako Solar navodi u svojoj *Povijesti svjetske književnosti*⁷⁸, on je početkom 19. stoljeća upozorio da veze između pojedinih nacionalnih književnosti nezadrživo jačaju i rastu te da će nastati nova, svjetska književnost, koju će karakterizirati jedinstvo u različitosti, što kroz međusobno upoznavanje naroda i kultura, što kroz prevođenje pojedinih djela. Neobično je što profesorica priznanje odaje Poeu, dok je u relevantnoj literaturi vrlo logično raširen zaključak da zasluge za ideju i naziv *svjetske književnosti* pripadaju Goetheu.⁷⁹

Imajući na umu misticizam i fantastiku koji prožimaju to lektirno djelo, profesorica pred učenike postavlja pojam *onirizma*. Na pitanje znaju li što je to, učenici većinom negativno odgovaraju te ih profesorica potiče da u obzir uzmu prethodno znanje o mističnome i tematiku *Crnoga mačka* te da ih pokušaju povezati s novim pojmom. Kroz heuristički razgovor i usmjerena pitanja razred će redovito doći do zaključka da je onirizam stanje nalik snu u kojemu pojedinac doživljava vizije koje ne razlikuje od stvarnosti, a katkad u njima i sudjeluje i da kao takvo najbolje opisuje stvaralaštvo Edgara Allana Poea.

Kao uvod u najavu teme profesorica provjerava jesu li prije susreta s tom lektinom čuli za koje Poeovo djelo – učenici tu obično navode samo *Gavrana* i *Crnoga mačka*, koji im se nalaze u čitankama i koje obrađuju tijekom drugoga razreda. Dakako, uvijek ih nekolicina spomene i poznatu poemu *Annabel Lee*, dok se rjeđi sjete primjerice *Umorstava u ulici Morgue* ili *Izdajničkoga srca*. Nakon takvoga uvoda logična je faza najave teme i lokalizacije, u kojoj profesoricu zanima što su učenici očekivali od djela. Neki odgovaraju da su očekivali opis i karakterizaciju ljubimca, drugi su pretpostavljali da će čitati o simbolici mačka, dok treći pak spominju temu onostranoga jer su crnu boju životinje povezali s nesrećom i smrću. Nitko ne navodi da su očekivali nešto lijepo i lagano, već su zaključili da će djelo biti posebno i drugačije. U konačnici nitko od djela nije dobio niti ono što je očekivao, niti su očekivali to što su dobili.

U tom se dijelu sata od učenika traži i da znanje iz teorije književnosti povežu s lektinom, odnosno da prepoznaju književnu vrstu djela. Dio razreda reći će da se radi o noveli, dok će se ostatak pozvati na pripovijetku, a znali bi dva pojma koristiti i sinonimno. Profesorica bi tada učenicima pojasnila da je linija između novele i pripovijetke vrlo tanka te da ni teoretičari nisu

⁷⁷ Dragica Dujmović-Markusi i Sandra Rosetti-Bazdan. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012., str. 281.

⁷⁸ Milivoj Solar. *Povijest svjetske književnost: kratki pregled*. Zagreb: Golden marketing, 2003.

⁷⁹ Milivoj Solar. *Povijest svjetske književnost: kratki pregled*. Zagreb: Golden marketing, 2003., str. 12.

usuglašeni oko njihovih odrednica i često ih navode kao jednoznačnice. Unatoč očitim elementima novele profesorica će *Crnoga mačka* okarakterizirati kao pripovijetku jer iako je središnji događaj jedan, smatra da se djelo ne temelji samo na njemu; susrećemo tu izživljavanje na životinjama, smrtno stradanje pojedinca, istragu zločina itd.

Kroz heuristički razgovor učenici bi tada trebali raspraviti posjeduje li djelo sve elemente *romantičarskoga*. Budući da mnoge pojam *romantičarsko* zbunjuje, odnosno navodi ih da misle da se radi isključivo o temama nesretne ljubavi, profesorica lokalizira četiri riječi koje će im služiti kao odrednice poetike romantizma: strast, sloboda, nagoni i nasilje. Svi se ovi pojmovi mogu pronaći u poznatim ostvarajima romantizma poput *Patnji mladog Werthera* i *Junaka našeg doba*, a vrlo su očito i dijelom *Crnoga mačka*. Nesklad s okolinom također je jedno od određenja romantizma, što učenici vrlo brzo povezuju s pripovjedačevom blagom ćudi zbog koje su ga vršnjaci u mlađim danima ismijavali, zatim s alkoholizmom i naposljetku samim činom umorstva. Profesorica tada prelazi na pitanje teme djela koje se uvijek pokazuje plodonosnim i polučuje uistinu raznolike odgovore. Učenici navode alkoholizam, nastrano ponašanje i hladnokrvno ubojstvo, no u konačnici će sve zajedničkim snagama i razgovorom svesti na jednu krovnu temu, koja uglavnom bude vezana uz elemente fantastičnoga.

Poslije ove faze kreće se s interpretacijom koju profesorica običava provoditi radom u skupinama. Razred obično podijeli u njih četiri: prva skupina usredotočava se na simboliku mačkova imena (Pluton), odnosno njegovo psihoanalitičko i astrološko značenje; drugoj je skupini zadatak da zaključi zašto se susrećemo baš s pripovjedačem u 1. licu; treća skupina treba razmisliti o udvajanjima u djelu, odnosno raspraviti zašto je djelo na njima izgrađeno; četvrta pak skupina dokazuje bizarno i čudesno u pripovijetci te pokušava objasniti kako pisac koristi tehniku šoka. Bez obzira na zadatak, svim je skupinama naloženo da zaključke podupru citatima iz djela kako bi im dali vjerodostojnost, a nakon deset do petnaest minuta skupinskoga rada, slijedi izlaganje i objava rezultata.

Prva skupina pojašnjava zašto je ime naslovnoga crnoga mačka upravo Pluton. Profesorica očekuje da zakluče da je astrološko značenje imena iznenadna i nepredvidljiva promjena te sklonost nekonvencionalnome, što također trebaju opravdati citatima i razredu izložiti navode kojima zaključak povezuju s lektirnim štivom. Profesorica objašnjava da je učenicima daleko najzanimljivija simbolika mačkova imena ona psihoanalitička. Budući da je Pluton rimski bog podzemlja, mačak njegova imena predstavlja duboko potisnuto zlo i tjeskobu,

ono najmračnije u svima nama čemu je kulminacija smrt. U razgovoru s učenicima profesorica pojašnjava da svi mi nosimo maske kako to zlo ne bi vidjelo svjetlo dana, no mračan nagon ipak je stvarnost koju živimo i upravo to se u romantizmu pokušava opisati – ona iskonska samoobrana koja će svim tamnim nagonima pustiti na volju ako se čovjek osjeti ugroženim.

Nakon što su učenici prve skupine izložili svoje opaske i prokomentirali ih s ostatkom razreda koji je najvažnije zapisao, kreće se na prezentaciju zaključaka druge skupine. Druga bi skupina dakle razmišljala o važnosti pripovjedača u prvome licu i predstavlja zanimljiva objašnjenja o razlozima stvaranja takvoga naratora. Poeu kao piscu svojstveno je da ništa ne skriva, već poput prava autora kriminalističke priče silno želi potvrditi istinitost svojih uradaka. Stoga nas navodi da vjerujemo u sve što nam kazuje, što je puno lakše kada se zgone prepričavaju iz prve ruke. Zaključci nisu uvijek isti – neki će učenici smatrati da je čar ovoga pristupa i taj što nas autor može zavarati i zavesti, natjerati nas da ga uzmemo za riječ, no možemo li biti sigurni da govori istinu? Oni smatraju da se majstorski ogradio od potencijalnih optužbi da laže jer i sam navodi kako nije siguran u ono što govori. Dio se događaja odvio kada je pripovjedač bio pod utjecajem alkohola, što je u mnogim slučajevima stanje oduzetosti osjetila, a pričajući iz prvoga lica čitatelja lišava objektivnosti jer se obraća izravno njemu te je teško ostati ravnodušnim.

Treća bi skupina tijekom vremena predviđena za rad razmišljala o udvajanjima u djelu. Profesorica govori da se učenici usredotoče većinom na tri dihotomije, od kojih je prva ona osobnosti samoga pripovjedača, jer se on od brižnoga ljubitelja životinja pretvara u hladnokrvnoga ubojicu i podilazi istim onim nagonima koje pokušavamo potisnuti. Druga dihotomija proizlazi iz prve, a to je idila bračnoga života suprotstavljena konačnome umorstvu, dok se treća odnosi na prvoga i drugoga mačka. Kao i u prethodnim skupinama, sva se ta zapažanja moraju potkrijepiti citatima iz djela. Učenici te skupine također običavaju pokretačem svega imenovati požar, jer elementi udvajanja njime su razdvojeni: pripovjedač je nježan bio prije, a u ubojicu se pretvorio nakon požara, prvi je mačak s njim isto tako bio prije požara, dok je drugoga pronašao nakon njega. Profesorica učenicima tu skreće pozornost i na okoliš u kojemu se nakon nesreće nalazi pripovjedač – nakon požara s obitelji se seli u zamračeni podrumski prostor, što simbolizira njegov moralni pad i predstavlja stanje uma u koje je zašao pred umorstvo.

Zadatak četvrte skupine jest dokazati čudesno i fantastično u *Crnome mačku*. Naglasak na bizarnome i čudnome primjećuju na samome početku pripovijetke jer pripovjedač u prvome licu odmah najavljuje *vrlo čudnovatu, a ipak vrlo jednostavnu priču*⁸⁰ sastavljenu od svakidašnjih događaja čije su ga posljedice užasavale. Učenici se zatim okreću crnome mačku. Crna boja u romantizmu ne znači nužno smrt, no ne obećaje ništa manje od tajanstvenosti, bizarnosti i nesreće, što mačak ove lektire u konačnici i utjelovljuje. Uglavnom zaključuju da je on zasigurno materijalizacija pripovjedačeve zle ćudi koju on kao takvu i prepoznaje i shvaća da materijalno može uništiti. Upravo mu to i postaje ciljem – želi ubiti i okončati materijalizaciju zla koje u sebi osjeti pa i u ovom dijelu razgovora učenici koriste psihoanalizu kada zaključuju da pripovjedač time želi uništiti vlastitu savjest. Slijedom toga saznanja učenici se susreću i s tehnikom šoka – vide da pripovjedač više ne misli o mačku kao ljubimcu i prijatelju u životinjskom obliku, već kao o nečemu što treba maknuti jer će tek nakon toga umiriti vlastiti izmučeni um. Učenici također gotovo uvijek komentiraju kako je pripovjedačev čin samouništenja bizaran – što ga je moglo ponukati da kucne o zid koji skriva leš supruge ako je sve bilo zaključeno i mogao se pričiniti nevinim? Cijeli razred zajednički dolazi do zaključka da je od čovjeka i njegova straha jača želja za samozadovoljstvom i samodokazivanjem. Katkad komentiraju i da je savjest ta koja ga je natjerala da se istraživačima obrati komentarom o čvrstim zidovima⁸¹ i dovede se do konačna pada i osude na smrt.

Izlaganje četiriju skupina većinom dovodi do daljnje rasprave, a kroz heuristički i klasični razgovor učenici zaključuju i zaokružuju zajedničke napore. Nakon toga redovito slijedi usustavljanje koje profesorica vodi frontalnim radom (ukoliko ostane malo vremena), no često uključuje učenike u razgovor te zajednički dolaze do sinteze sata. Ukratko se ponove činjenice o autoru i utjecaju njegova osobna života na stvaralaštvo, potvrdi se njegov doprinos raznim žanrovima književnosti te se navede utjecaj koji je imao na moderne književnike.

Pristup profesorice Karačić učenicima nesumnjivo omogućava dubinsku analizu *Crnoga mačka* i dobro ih priprema za maturu, jer nakon takvoga sata zasigurno se neće morati previše podsjećati interpretacije kojoj su prisustvovali. Teme o kojima se razgovara tijekom skupinskoga rada neuobičajene su i daju maha učeničkim sposobnostima zaključivanja te ne ostavljaju prostora za izbjegavanje obaveza prema nastavi. Problemi koje profesorica predstavlja učenicima dovoljno su zanimljivi i inovativni da ih zaintrigiraju i zadrže njihovu pažnju te su u isto vrijeme

⁸⁰ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 19.

⁸¹ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 32.

povezani s poetikom romantizma i olakšavaju učenicima razumijevanje gradiva. Djelo nije dugačko i upravo su se zbog toga učenici u stanju usredotočiti na zadatke koji su pred njih stavljeni te samim time optimalno pristupiti iscrpnoj analizi novele *Crni mačak*.

4.7. Prijedlog novoga metodičkoga pristupa *Crnome mačku*

4.7.1. Lažljivi pripovjedač *Crnoga mačka*

Obrada koja slijedi u poglavlju 4.7.2. inspirirana je člankom profesorice engleskoga jezika sa sveučilišta u New Yorku, Susan Amper, naslovljenim *Untold Story: The Lying Narrator in 'The Black Cat'*⁸², koji predstavlja inovativan način analize *Crnoga mačka* Edgara Allana Poea te se ovim putem donosi njegov kratak pregled kako bi se bolje razumio predloženi nastavni sat.

Čovjek osuđen na smrt zbog umorstva vlastite žene nekoliko nam sati prije svog smaknuća pripovijeda nategnutu priču o događajima koji su vodili tom strašnom zločinu. Kroz tu priču izražava vrlo malo kajanja, negira odgovornost, a za samo umorstvo krivi niz nevjerojatnih okolnosti kojima nije mogao upravljati. Uvjerava nas da je pod utjecajem alkohola i vođen divljim nagonom jednostavno ubio svoga mačka i ništa više; da se prikaza mrtve životinje čudesno pojavila na zidu njegove spavaće sobe kako bi ga mučila; da se nakon toga drugi mačak, gotovo identičan prvome, pojavio pod sumnjivim okolnostima i postao pripovjedačevim ukućaninom, dovodeći ga do ludila; i konačno, da je pri pokušaju ubojstva te druge životinje, više-manje slučajno umjesto nje usmrtio suprugu koja mu se našla na putu.

Očito je da taj čovjek laže – bila bi to reakcija svake razumne odrasle osobe nakon što poslušaju tu cijelu fantastičnu pripovijest. Njegova je priča izmišljotina kojom pokušava prikriti pravu prirodu svoga zločina, ali njegova podsvijest podmetnula je dokaze koji otkrivaju njegovu tajnu. Možemo zaključiti da pripovjedač uistinu jest ubio svoju suprugu te da zbog toga čeka smaknuće i stoga nije sve umislio, a na nama je kao čitateljima da odvojimo stvarnost od fikcije. Je li zbilja izbio požar i je li to bio nesretan slučaj? Je li se na zidu pojavio neobičan obris i što ga je izazvalo? Je li se uistinu pojavio drugi mačak identičan prvome? Je li mrlja na njegovim prsima upriličila obris vješala? Odgovori na ta pitanja gotovo su očiti ako u obzir uzmemo da pripovjedač laže, a kako sam kaže: *Ne očekujem niti zahtijevam da itko povjeruje u ovu čudnovatu, a ipak vrlo jednostavnu priču koju kanim napisati. Bio bih lud kada bih to očekivao u*

⁸² Susan Amper. *Untold Story: The Lying Narrator in 'The Black Cat'*. *Studies in Short Fiction: Vol. 29, Issue 4*. Newberry, S.C.: Newberry College, 1992., str. 475. – 485.

*slučaju u kojem i moja vlastita osjetila ne žele sama o tome posvjedočiti. Ipak, lud nisam – a posve sam siguran i da ne sanjam.*⁸³ Ako nije lud i događaje nije usnuo, a nije mu vjerovati, slijedi jedino – da laže.

Krenuvši od te spoznaje, možemo zaključiti nekoliko stvari. Pripovjedač svoju ženu nije ubio impulzivno na stubama podruma kako tvrdi, već je umorstvo izvršio promišljeno u vrijeme kada je izjavio da je ubio mačka, a navodni zločin nad životinjom izmislio je kako bi ublažio svoju krivnju i objasnio pojavu na zidu nakon požara. Isto je tako pojava drugoga identičnoga mačka izmišljotina koja nam je servirana kako bi se objasnilo daljnje postojanje navodno mrtve zvijeri – zapravo je Pluton taj koji otkriva tijelo svoje zazidane gospodarice.

Potrebno je prvo odrediti vrijeme smrti. Netom nakon incidenta na stubama, pripovjedač opisuje kako je smišljao skrivanje supruzina tijela te navodi da je u *jednom razdoblju* mislio na ovu, a u *drugome* na onu mogućnost. Uporaba izraza *jedno razdoblje*, kao i daljnje razglabanje i izjava da je *napokon* smislio što će s tijelom navodi čitatelja da pomisli da je od umorstva do sakrivanja trupla prošao duži period te je iznenađujuće saznati da se to dogodilo u jednome danu. Sumnja da se to dogodilo mnogo ranije izraženija je kada u obzir uzmemo policijsku istragu – bi li oni zbilja nakon samo tri dana ženina odsustva provodili rigoroznu pretragu čak dvaput? Također, kada je tijelo pronađeno, saznajemo da je u stanju znatna raspadanja, no neshvatljivo je kako je truplo zazidano neposredno nakon smrti u hladnome podrumu u tako kratkome vremenu postalo *poprilično raspadnuto i obliveno zgrušanom krvlju*.⁸⁴

Ako pretpostavimo da se umorstvo dogodilo mnogo prije, onda kada pripovjedač tvrdi da je ubio Plutona, bacit ćemo novo svjetlo na sve događaje koji su mu slijedili. Sam opis vješanja mačke nosi preveliku težinu; iako je bio ljubitelj životinja, bi li smrt jedne opisivao toliko poetički, s tolikim žaljenjem, navodeći da je grcao u suzama u iščekivanju božanske kazne? Međutim, ako taj opis primijenimo na zločin umorstva *supruge*, njegovo stanje uma čini nam se smislenije i logičnije. Uzmimo za primjer požar koji je slijedio i prikazu koja se na zidu pojavila u reljefu. Ona nije izmišljena; susjedi su joj svjedočili. Ako izbacimo natprirodno, tamo se morala pojaviti nekim prirodnim uzrokom, međutim pripovjedač tvrdi nešto sasvim smiješno. Kao prvo, jedan mu je susjed *zasigurno* u sobu kroz otvoren prozor ubacio mačkovo truplo *vjerojatno* kako bi ga probudio i upozorio na požar, valjda jer ta mekana masa može proizvesti veću buku od, na primjer, kamena. Kao drugo, trebali bismo povjerovati da se mačkovo tijelo

⁸³ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 19.

⁸⁴ Edgar Allan Poe. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003., str. 33.

nekako pomjerilo i čudnim kemijskim reakcijama dospjelo na svježe vapno zida i uzrokovalo pojavu čudovišno velika obrisa. Kako jedan mačak može ostaviti obris te veličine? Kroz istraživanje pripovjedačevih izjava u kasnijim odlomcima, logično možemo zaključiti da nije bilo Plutonovo tijelo to koje se naziralo, već ono njegove žene, koje je zazidao kako bi prikrilo umorstvo. To podupire i činjenica da niti jedan od svjedoka ne iskazuje koji oblik vide, već koriste riječi poput *čudnovato* i *neobično* bez naznake o kojemu se prikazu radi – vrlo je lako to moglo biti i ljudsko truplo.

Ostaje nam pitanje drugoga mačka, što se vrlo lako može objasniti. Sam je njegov dolazak u priču sumnjiv, a činjenica da je gotovo identičan Plutonu prenevjerojatna je da bismo ju shvatili ozbiljno. On zapravo jest Pluton, a mrlja na njegovim prsima nije ništa do ožiljka koji je zadobio u požaru, a koja se labilnome umu izmučenom krivnjom može učiniti obrisom vješala.

U mucu da svoju priču održi uvjerljivom pripovjedač se počinje nervozno gubiti i u konačnici prizna umorstvo, no tvrdi da je taj događaj bio nesretan slučaj. On je, međutim, čovjek koji ratuje sam sa sobom, u isto vrijeme pokušavajući svjesno skriti svoj zločin, dok nam nesvjesno ostavlja tragove koji ga optužuju – baš kao što se osudio u svojoj verziji događaja kucnuvši o mjesto gdje je (po drugi put) zazidao suprugu. Ako događaje promotrimo analitički, otkrivamo da je *Crni mačak* zapravo majstorski zapletena detektivska priča koja pruža nevjerojatno zadovoljstvo čitanja ako joj se kao takvoj i pristupi.

4.7.2. *Crni mačak* u stvaralačkoj nastavi

Vodeći se netom navedenim člankom, prijedlog je autorice ovoga rada da se *Crni mačak* obradi u sustavu problemsko-stvaralačke nastave metodom *književne sudnice*, čija će premisa biti da pripovjedač laže o uvjetima i vremenu ubojstva supruge.

Odluka o temi projekta i stvaranja problemske situacije pada na nastavnika – učenicima će najaviti da sklopu redovite nastave pomnim i usmjerenim čitanjem *Crnoga mačka* te konačno simulacijom sudskoga procesa pokušati dokazati da je pripovjedač počinio umorstvo s predumišljajem, odnosno obrana će tvrditi da se radi o umorstvu iz nehaja, kako optuženik navodi u svome iskazu. Učenici koji predstavljaju tužitelje usmjerit će se na tezu da je pripovjedač suprugu ubio onda kada tvrdi da je ubio mačka, dok će se branitelji držati

optuženikove priče, a obje strane moraju podastrijeti neosporive dokaze kako bi porotu uvjerali da izreknu blažu ili težu kaznu.

Učenici će se podijeliti po ulogama i skupinama od kojih svaka treba odabrati predstavnika. Skupina sa zadatkom obrane svome će predstavniku dati titulu branitelja, tužilaštvo će imati glavnoga tužitelja, a porota svoga predsjednika. Osim skupina učenika, uloge će dobiti i pojedinci jer svako suđenje mora imati optuženika, suca i svjedoke. Za svjedoke će se odabrati dva učenika, jedan u službi obrane, a drugi tužitelja pa te skupine mogu odabrati koji je to svjedok – tužitelj tako može pozvati policajca koji će posvjedočiti znatnome raspadanju trupla, a obrana jednog od susjeda koji je svjedočio požaru, krčmara koji je vidio drugoga mačka i tako dalje; to se ostavlja učenicima na volju. Ovisno o ulozi, dobit će nastavne listiće sa sljedećim naputcima:

1. SUDAC – tvoja je uloga da smireno i objektivno saslušas izlaganje obrane i tužiteljstva te da prije svega publici predstaviš slučaj, odnosno ukratko objasniš za kakav se zločin optuženik tereti. Nadgledat ćeš tijekom suđenja i voditi ga određenim redosljedom:
 - pozdravljaš prisutne i najavljuješ suđenje te predstavljáš optuženika, branitelja i tužitelja
 - pozivaš prvo tužitelja, a zatim branitelja da održe uvodni govor
 - tužitelja upućuješ da pozove svoga svjedoka, kojega ispituje on pa branitelj
 - branitelj poziva svoga svjedoka, kojega unakrsno ispituje tužitelj
 - pozivaš optuženika kako bi ga ispitali branitelj i tužitelj
 - tužitelj drži završni govor
 - branitelj drži završni govor
 - porotu pozivaš na odluku i objašnjavaš da na papiriće napišu *KRIV* ili *NIJE KRIV*
 - predsjednik porote papiriće zatim uzima i prebrojava ovisno o glasu te izriče odluku
 - izričeš osudu i raspuštaš prisutne.
2. TUŽITELJ – tvoj je zadatak da dokažeš da je optuženik počinio teže umorstvo od onoga koje tvrdi, dakle uvjeriti porotu kako je suprugu ubio hladnokrvno i s namjerom, a ne *u žaru trenutka* i slučajno kako tvrdi. Trebaš napisati govor kojim ćeš argumentirati tu optužbu i poduprijeti ju citatima i dokazima koje ste ti i tvoja skupina prikupili čitajući zadani članak i provodeći intervjue s raznim pojedincima. Dokaze i pitanja za svjedoka

- (npr. policijskoga službenika koji je bio dijelom istrage) i optuženika dobro pripremi – potrebno ti je detaljno znanje kako članka, tako i djela, da bi mogao opovrgnuti fantastične navode pripovjedača. Pobrini se da u završnoj riječi svoje argumente i dokaze razumljivo sintetiziraš i ponovno naglasiš sve trenutke u kojima je očito da optuženi laže.
3. TUŽITELJSTVO – čitajući djelo i članak te anketirajući stručne osobe, skupite dokaze koji će vašemu glavnome tužitelju omogućiti da porotu uvjeri u apsolutnu laž koju im je optuženik servirao svojim iskazom.
 4. SVJEDOK TUŽITELJSTVA – ovisno o tvojoj ulozi koju dogovoriš s tužiteljstvom, možeš kao policijski službenik posvjedočiti o znatnom stanju raspadanja trupla ili činjenici da je istraga trajala duže nego optuženik to tvrdi, dok kao liječnik možeš iznijeti svoje stručno znanje o stanju tijela nakon smrti. Ispitivanje uvježbaj s tužiteljem, a za pitanja obrane probaj se što bolje pripremiti kako te ne bi uhvatili nespriprema.
 5. BRANITELJ – na tebi je da dokažeš kako je sve što je tvoj klijent rekao istinito, no ne moraš nužno poduprijeti fantastičan aspekt njegove verzije događaja. Ako se na to odlučiš, možeš iznijeti racionalna objašnjenja, no s druge strane, možeš tvrditi da je izjava pripovjedača od riječi do riječi istinita i uvjerljiva. Koristi se citatima i dobro pripremi uvodnu i završnu riječ, jer o tvojoj izvedbi možda ovisi klijentov život – ako odluče da je lagao, porotnici će ga sigurno osuditi na smrt, no ako ih uvjeriš da je žena ubijena iz nehaja, sudac mu možda izađe u susret doživotnom zatvorskom kaznom. Jedan od svjedoka može ti biti susjed koji će potvrditi nevjerojatnost prikaze nakon požara pa svakako za njega pripremi prikladna pitanja.
 6. OBRANA – čitajući djelo i članak te anketirajući stručne osobe, skupite dokaze koji će vašemu branitelju omogućiti da porotu uvjeri kako optuženik ništa nije izmislio u namjeri da prikrije ubojstvo s predumišljajem, već da je kao žrtva nesretnih okolnosti slučajno usmrtio suprugu te da su se događaji odvijali točno kako je naveo.
 7. SVJEDOK OBRANE – u dogovoru s braniteljem, tvoj je zadatak da kao npr. optuženikov susjed posvjedočiš o njegovu nestabilnu karakteru ili neobičnome obrisu uzrokovanim požarom. Ispitivanje uvježbaj s braniteljem, a za pitanja optužbe probaj se što bolje pripremiti kako te ne bi uhvatili nespriprema.
 8. PREDSEDNIK POROTE – tvoj je zadatak biti predsjednikom porote u suđenju kojim se dokazuje ubojstvo s predumišljajem, odnosno ono iz nehaja. Tužitelj će nastojati dokazati

predumišljaj, a branitelj nehaj i olakotne okolnosti. Kao predsjednik porote prebrojat ćeš listiće ostalih porotnika, oblikovati odluku i iznijeti ju prisutnima.

9. POROTA – vaš je zadatak pažljivo pratiti sudski proces, ocijeniti dokaze obrane i tužiteljstva te ih objektivno odvagati i na kraju na papirić napisati svoju odluku: *KRIV* ili *NIJE KRIV*. *KRIV* u ovome slučaju znači da smatrate da je optuženik lagao te da za čin ubojstva zaslužuje težu kaznu, dok *NIJE KRIV* u obzir uzima njegovu priču kao istinitu te traži blažu kaznu.
10. OPTUŽENIK – tvoj je zadatak da jako dobro poznaješ tekst samoga djela, jer ono je tvoj iskaz i viđenje događaja. Budi spreman odgovarati na pitanja obaju odvjetnika, ali isto tako pripremi svoj govor kojim ćeš još jednom ustvrditi da si suprugu ubio nagonski nakon što si nasrnuo na mačka identičnoga Plutonu, koji je također stradao od tvoje ruke. Bilo bi dobro da u govor ubaciš citate iz djela, a svakako ih proširi i svojim izrazima.

Osim tih uručaka, svi će učenici (izuzev porote i suca) kao glavni izvor podataka o zločinu dobiti sam tekst novele *Crni mačak* (temelj obrane) i cjelovit prijevod članka *Lažljivi pripovjedač „Crnoga mačka“* čiji je sažetak naveden u prethodnome poglavlju ovoga rada i čini temelj optužbe. Svi bi se oni također trebali potaknuti da anketama i intervjuima pokušaju skupiti što više dokaza; ako netko poznaje policijskoga službenika, može ga upitati o proceduri traganja za nestalom osobom; liječnici bi im mogli otkriti stanje tijela nakon smrti i slično. Za tu fazu projekta učenici bi dobili 2 tjedna, jer potrebno je temeljito istražiti i proučiti sve komponente zadatka. Tijekom tog vremena treba ih poticati da se svakako obrate nastavniku čim naiđu na poteškoće kako bi se one što prije riješile i omogućile daljnji tijek obrade i istraživanja. Nakon što su učenici uspješno istražili jednu od teza o pripovjedačevoj iskrenosti, prikupljene podatke trebaju srediti i analizirati, za što se opet bez ustručavanja mogu javiti nastavniku.

U dogovoreno vrijeme slijedila bi prezentacija prikupljenih informacija u vidu sudnice i sudskoga procesa. Nastavnik cijeli proces treba pomno pratiti i voditi bilješke kako bi na koncu objavio jesu li sudionici bili objektivni, jesu li se držali protokola sudnice, jesu li se koristili citatima, poznavali srž materije itd. Prije samoga nastavnoga sata treba se odrediti raspored sjedenja u zamišljenoj sudnici – u tome ne mora nužno sudjelovati nastavnik jer on samo usmjerava i promatra, a na učenicima je da svojom kreativnošću i vizijom ožive projekt. Takav pristup *Crnome mačku* Edgara Allana Poea neobičan je i neuobičajen, a u nastavi se nikada nije provodio. Učenicima bi on bez sumnje bio iznimno zanimljiv, a uz pravi bi poticaj projekt

pretvorili u kreativan ostvaraj kojim bi razvili vlastite mogućnosti analize, dedukcije i razlučivanja, stvaralačkim bi sposobnostima dali na volju, a dobili bi i dubinsko poznavanje djela koje je ključno za ostvarivanje nastavnoga sata.

4.8. Prijedlog nastavne obrade *Krabulje Crvene Smrti*

Poe je autor mnogih novela koje u nastavi ostaju nezapažene, a od *Crnoga mačka* nisu ništa manje vrijedne. Autorica ovoga rada u nastavku donosi prijedlog nastavne obrade kratke priče *Krabulja Crvene Smrti* (1842.)⁸⁵ i to u korelacijsko-integracijskome nastavnome sustavu. Korelacija bi se ostvarila u odnosu na isječak iz filma *Gavran – Smrt iz priče*⁸⁶ čiji je redatelj James McTeigue. Film predstavlja priču o masovnome ubojici koji za vrijeme Poeova života u Baltimoreu 19. stoljeća izvršava umorstva po uzoru na njegove priče, među kojima je i *Krabulja Crvene Smrti*; isječak koji se odnosi na nju vremenski je dug 15 minuta.

Za motivaciju učenicima se na slikokazu pokazuje crtež liječnika kuge u tipičnome kostimu iz 17. stoljeća: halja do poda, šešir ili kapuljača na glavi i maska duga kljuna u koji su bile nagurane razne mirisne biljke kako bi liječnika štitile od kuge, za koju se tada smatralo da se širi lošim zrakom. Nastavnik učenike pita prepoznaju li profesiju osobe na slici, a u slučaju da nitko ne zna, rješenje će otkriti sam predavač. Razgovorom će se tada zaključiti koja je bila njegova funkcija te ima li ju njegova odora, a posebna će se pozornost skrenuti na masku, odnosno krabulju.

Frontalnim radom učenicima se najavljuje tema sata te se naslov novele i njezin autor zapisuju na ploču, što učenici također čine u svojim bilježnicama. Budući da je *Krabulja Crvene Smrti* iznimno kratka, naglas ju može pročitati i sam nastavnik. Učenicima bi se podijelili i uručci s tekstem priče kako bi lakše pristupili analizi, no najbolje je da ih tijekom čitanja nemaju pred sobom. Nakon što učenici saberu doživljaje i iznesu svoja mišljenja o priči, nastavnik će pustiti isječak od 15 minuta iz filma *Gavran – Smrt iz priče*, a učenike upozoriti da pažljivo prate. Odlomak prikazuje događaje koji su trebali voditi ubojstvu poput onoga iz *Krabulje Crvene Smrti*. Na mjestu jednoga zločina ubojica je ostavio crvenu krinku unutar koje je zalijepio citat protagonista *Krabulje Crvene Smrti* koji on izgovara u trenutku kada se suočio sa smrću. Poe objašnjava inspektoru koji vodi istragu da je tu priču napisao o čovjeku bahatome čak i pri susretu s vlastitim krajem, koji u svome dvoru organizira krabuljni bal na kojemu u

⁸⁵ Edgar Allan Poe. *Doživljaji Arthura Gordona Pyma i druge priče*. Sarajevo: Civitas, 2004., str. 118.-121.

⁸⁶ *Gavran – Smrt iz priče* (2012). Film. James McTeigue. SAD: Relativity Media.

ponoć prvi umre kada se personificirana kuga ušulja na ples u kostimu poškropljenom krvlju. Takav bal bi sutradan trebao održati lokalni moćnik, koji je ujedno otac Poeove ljubljene i svom ga dušom mrzi i pokušava spriječiti njihovu vezu. Inspektor imućnika uspije uvjeriti da njegovim policajcima dopusti ulazak na bal pod maskama kako bi pokušali uhvatiti ubojicu. Pri otkucaju ponoći u dvoranu prepunu zakrabiljenih plesača na konju ulijeće vjesnik u odori smrti, no ne počinjava ubojstvo, već inspektoru predaje poruku pravoga ubojice, koji ga obavještava da je oteo Poeovu dragu – domaćinovu kćer.

Vennovim će dijagramom učenici zatim uspostaviti vezu između isječka filma i novele tako što će u prostor koji je stvoren preklapanjem dvaju krugova upisati njihove zajedničke karakteristike, a u prostore unutar krugova koji se ne presijecaju zapisat će njihove razlike. Ta bi se aktivnost trebala odvijati desetak minuta i to u tandemscome radu. Pred kraj rada nastavnik na ploči može nacrtati prazan dijagram gdje se preklapaju dva velika kruga; iznad jednoga će kruga napisati *film*, a iznad drugoga kruga *novela*. Nekoliko se parova učenika ohrabruje da pročitaju sličnosti i razlike koje su našli, a u dijagram na ploču upisuju se najupečatljiviji zaključci kako bi svima bili vidljivi i olakšali heuristički razgovor koji slijedi. Heurističkim se razgovorom nastavnik i učenici dotiču teme isječka i same novele, a učenike se potiče i da primijete biografske informacije koje mogu iščitati iz obaju medija: Kako krv i crvenu boju možete povezati s bolešću Poeove žene? Kako su se ljudi koji nisu razumjeli njegov genij odnosili prema Poeu? Je li autor puno zarađivao na svojim poznatim djelima? Je li imao problema s porocima? Odgovori na sva ta pitanja mogu se pogotovo pronaći u filmskome isječku i sukladni su s činjenicama tog aspekta njegova života.

Za sintezu se učenicima dijele nastavni listići za individualan rad, na kojima se nalazi križaljka čije će rješenje (*Crvena Smrt*) dobiti upisivanjem pojmova iz književnosti i filma te par njih iz djela koje obrađuju. Natuknice pomoću kojih učenici trebaju upisati pojmove u križaljku su sljedeća:

1. Posebno oblikovani tekst na temelju kojega se izgrađuje film.
2. Odlomak filma određen neprekinutim radom kamere
3. Kratki i zatvoreni prozni oblik.
4. Pripovijest prenesenoga značenja.
5. Maska, krabulja.
6. Svečani društveni ples.

7. Književnik.
8. Osoba koja igra ulogu u nekoj umjetničkoj izvedbi.
9. Sprava za snimanje filmskih uradaka.
10. Književna epoha koja se javlja krajem 18. stoljeća.

Riješena bi križaljka izgledala ovako:

1.					S	C	E	N	A	R	I	J
2.		K	A	D	A	R						
3.				N	O	V	E	L	A			
4.				A	L	E	G	O	R	I	J	A
5.			K	R	I	N	K	A				
6.					B	A	L					
7.				P	I	S	A	C				
8.			G	L	U	M	A	C				
9.		K	A	M	E	R	A					
10.	R	O	M	A	N	T	I	Z	A	M		

U sklopu zalihosne faze učenici bi u bilježnice ukratko zapisali svoj viđenje krabulje Smrti, odnosno trebaju opisati kako bi u njihovoj mašti na plesu pod maskama izgledala Smrt.

Korelacijsko-integracijskim nastavnim sustavom učenicima se pomaže da razviju sposobnost izražavanja dojmova te literarne i likovne asocijacije. Sudjelujući u takvoj nastavi, razvijaju sposobnost kritičkoga promatranja, dokazivanja i zaključivanja. Izgrađuju od sebe svestranu stvaralačku osobu razvijenih sposobnosti izražavanja, komuniciranja, doživljavanja, spoznavanja i vrednovanja umjetničkoga djela.

5. ZAKLJUČAK

Edgar Allan Poe jedan je od najutjecajnijih američkih pisaca uopće i njegova je ostavština svakako vrijedan prilog nastavi književnosti. Njegov težak život ostavio je traga na onome što je stvarao pa mu je književno djelo tako protkano beznađem iz kojega se u surovoj stvarnosti nije mogao izvući. U ovome se radu donio pregled njegova tragičnoga života te se predstavio položaj njegova književna djelovanja u postojećemu nastavnome programu.

Od cijela njegova književna opusa samo se dva Poeova kraća djela čitaju kao obavezna literatura u nastavi književnosti – poema *Gavran* i novela *Crni mačak*. Ta su djela dakako estetski i književnoteorijski iznimno vrijedna svaka na svoj način. *Gavran* je jedan od rijetkih poetskih ostvaraja uopće za koje znamo kojim je procesom nastao, dok je *Crni mačak* jedan od početaka priče strave i užasa kojoj je Poe začetnik. Budući da je piščev opus bogat kraćim proznim i lirskim djelima koja mogu obogatiti učeničko viđenje svijeta, ovaj je rad predložio obradu još jedne pjesme i jedne novele te se u njemu iznosi i novo čitanje *Crnoga mačka* kao detektivske priče, a sukladno tome predlaže se i novi način obrade toga djela.

Gavran i *Crni mačak* čitaju se u drugim razredima srednje škole i to je jedino razdoblje školovanja u kome se učenici susreću s Edgarom Allanom Poeom. Većina čitanki njima pristupa na sličan način pa iako ima iznimaka, interpretacija obaju djela čini se ustaljenom i predvidljivom. Nisu to nikako loše interpretacije, no učenicima je mnogo zanimljivije kada profesori uključe svoju kreativnost u proces nastavne obrade, zbog čega ovaj rad donosi i nekoliko pregleda postojećih praktičnih obrada tih djela. Na profesoru je težak posao aktualiziranja teme i privlačenja učeničke pažnje, ali bogatom tematskom lepezom toga autora zasigurno neće mnogo pogriješiti. Njegovo je djelo svezremensko i prigodno za čitanje i analiziranje i u današnje vrijeme: teme smrti, mistike i kriminalistike suvremene su i pobudile bi bez sumnje interes učenika.

Uz malo sreće u budućnosti će se više nastavnoga programa posvetiti Edgaru Allanu Poeu. Trenutno je, dakle, zastupljen samo dvama obaveznim djelima i to tek u drugome razredu srednje škole – za njegov književni genij zasigurno se može napraviti još mjesta.

6. POPIS LITERATURE I DRUGI IZVORI

1. Ackroyd, Peter. *Čovjek koji se nije smijao – životopis Edgara Allana Poea*. Koprivnica: Šareni dućan, 2013.
2. Amper, Susan. Untold Story: The Lying Narrator in 'The Black Cat'. *Studies in Short Fiction: Vol. 29, Issue 4*. Newberry, S.C.: Newberry College, 1992., str. 475. – 485.
3. Badenhause, Richard. Fear and Trembling in Literature of the Fantastic: Edgar Allan Poe's 'The Black Cat'. *Studies in Short Fiction: Vol. 29, Issue 4*. Newberry, S.C.: Newberry College, 1992., str. 487. – 498.
4. Bouša, Dubravka. *Priručnik za interpretaciju književnog djela. Teorija književnosti (lirski, epski, dramski i diskurzivni rod). Teorija pisanja*. Zagreb: Školska knjiga, 2009.
5. Detoni-Dujmić, Dunja (glavna urednica). *Leksikon svjetske književnosti: pisci*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
6. Dujmović-Markusi, Dragica i Rosetti-Bazdan, Sandra. *Književni vremeplov 2, čitanka iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil, 2012.
7. Horvatek Modrić, Davorka; Križan-Sirovica, Ruža; Čubrić, Marina. *Čitanka 2 za drugi razred četverogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003.
8. Kogoj-Kapetanić, Breda i Vidan, Ivo (uredili). *Povijest svjetske književnosti: knjiga 6*. Zagreb: Mladost, 1976.
9. Piacentno, Ed. Poe's 'The Black Cat' as Psychobiography: Some Reflections on the Narratological Dynamics. *Studies in short Fiction: Vol. 35, Issue 2*. Newberry, S.C.: Newberry College, 1998., str. 153. – 167.
10. Poe, Edgar Allan. *Crni mačak*. Zagreb: ABC naklada, 2003.
11. Poe, Edgar Allan. *Doživljaji Arthura Gordona Pyma i druge priče*. Sarajevo: Civitas, 2004.
12. Poe, Edgar Allan. *The Collected Tales and Poems of Edgar Allan Poe*. Hertfordshire: Wordsworth Editions, 2004.
13. Rosandić, Dragutin. *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
14. Skupina autora. *Čitanka 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler, Zagreb: Školska knjiga, 2007.
15. Solar, Milivoj. *Povijest svjetske književnosti: kratki pregled*. Zagreb: Golden marketing, 2003.

16. Solar, Milivoj. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga, 1991.
17. Sova, Dawn B. *Critical Companion to Edgar Allan Poe: A Literary Reference to His Life and Work*. New York: Facts on File, 2007.
18. Škreb, Zdenko i Stamać, Ante. *Uvod u književnost: teorija, metodologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1998.
19. Zrinjanin, Snježana; Zbukvić-Ožbolt, Snježana; Cifrak, Tatjana. *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz čitanke 1 – 3 za trogodišnje srednje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2003.

Internetski izvori

1. http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf, 16. lipnja 2014., str 151. – 161.
2. http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3.pdf, 16. lipnja 2014., str. 26. – 35.
3. http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3-3-3-3.pdf, 16. lipnja 2014., str. 1. – 12.
4. http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-4-4-3-3.pdf, 16. lipnja 2014., str. 13. – 25.
5. <http://www.eapoe.org/works/essays/philcomp.htm>, 16. lipnja 2014.

Filmski izvor

1. Gavran – Smrt iz priče (2012). Film. James McTeigue. SAD: Relativity Media.